

KÉSZÍTETTE: HORVÁTH MÁTÉ JÓZSEF JOGÁSZ SZAK,

NAPPALI TAGOZAT

KONZULENS: DR. HEGEDŰS ANDREA EGYETEMI ADJUNKTUS

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK JELENLEGI SZABÁLYOZÁSA ÉS DE LEGE FERENDA – HAZÁNKBAN ÉS EURÓPÁBAN –

ELŐSZÓ

A jogirodalom igen mostohán kezeli az élettársi kapcsolatokkal összefüggő jogi körülményeket, általában negatív szemszögből ismerjük meg egy-egy szerző, folyóirat álláspontját a témával kapcsolatban. Rendszerint mindössze annyit tudunk meg, hogy az élettársi kapcsolatokat hogyan definiálja a Polgári Törvénykönyv, vagy azt, hogy igen problematikus alkalmazásuk és értelmezésük. A téma elhanyagolását mutatja, hogy önálló monográfia egyáltalán nem, értekezés, folyóiratban megjelenő cikk pedig igen csekély számban állt rendelkezésemre.

Ugyanakkor fontosnak tartom e téma bővebb tárgyalását, hiszen egyre többen alkalmazzák a társadalmi és családi kapcsolatok ezen formáját, mely egyben a magánjogi viszonyok fehér foltját képezi. A magánjogi jogirodalom fejlődést mutat ate tekintetben, hogy az élettársi viszonyokat tisztázni és szabályozni kívánó törekvések és az ezeket tartalmazó cikkek is az elmúlt öt évben jelentek meg.

Dolgozatomban ezért mutatom be az élettársi kapcsolatokat jogtörténeti fejlődésétől napjaink szabályozásán át a polgári jog jövőbeni kodifikációjáig, kitekintést adva egyes európai országok szabályozására is. Megpróbálok továbbá rámutatni a szabályozás neuralgikus pontjaira, lehetséges megoldási alternatívát is kínálva.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉS

I. Római jog

A római jogban a családi viszonyokat két nagy csoportra, a házasságra és a házasságszerű együttélési formákra osztották, melyek alapvetően a férji hatalom (manus) létrejöttében különböztek egymástól. A férji hatalmat létrehozó, úgynevezett manusos házasságot (matrimonium iustum) tekintették teljes értékű házasságnak, a manus nélküli házasság pedig a concubinatushoz hasonló jogi tény volt, jogintézményként nem ismerték el. A manus nélküli házasságot azonban megkülönböztette a meglévő házassági szándék (affectio maritalis), mely a concubinatusból hiányzott.¹

Így a concubinatus abban az időben a mai értelemben vett élettársi kapcsolatnak minősült, mivel bár ágyasságnak nevezték ezt a házassági szándék nélküli együttélést, mégis fűződtek hozzá joghatások, elsősorban az ebből a viszonyból származó közös gyermekhez kapcsolódóan.

Ezeken kívül a rabszolgák egymás közötti, illetve a rabszolgák és szabadok közötti engedélyezett együttélési forma, a contubernium is ismert volt, és bár házasság szándékával jött létre, nem tekintették azt annak a szabadok joga szerint, egyéb joghatások azonban fűződtek hozzá.²

II. Középkori szabályozás

A középkorban a házasság létrejöttéhez a házassági szándék és az elhálás (consummatio matrimonii) ténye szükségeltetett, az egyház ezért kimondta, hogy azt az együttélést, melyből gyermek is származik, házasságnak kell tekinteni, így sokszor csak utólagos szentesítésre került sor az egyház részéről.

Az ilyen utólag szentesíthető házasságokat ún. klandesztín házasságnak nevezték. Ennek a házassági formának az 1563-as Tridenti Zsinat vetett véget, felismerve azt, hogy az adminisztráció hiánya visszaélésekre adhatott okot, így számtalan pusztán létezési viszony létezett, melyet soha nem szentesített az egyház.³

III. A polgári kor

A polgári házasság alapjait a Tridenti Zsinat fektette le a házasságok adminisztratív regisztrálásának bevezetésével.⁴

A magyar jogban a házasságról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk óta kötelező a polgári házasság elvét követni, mely anyakönyvvezető előtt kötnek, így kapott állami elismerést és védelmet a házasság intézménye.⁵ Az egyház a középkorhoz képest háttérbe szorult a házasságkötések szempontjából, az ilyesfajta szertartások már legfeljebb csak a társadalmi elismerést vívják ki.

Így minden olyan együttélést, mely nem ilyen, állami keretek között kötött, a köznyelv és a köztudat vadházasságnak, ágyasságnak tekintett, és ezzel együtt erkölcsileg elítélte az élettársi kapcsolatokat.

IV. A rendszerváltást megelőző korszak

Ebben az időszakban az élettársi kapcsolatokat a „szocialista társadalmi erkölcsökkel ellentétes jelenségnek”⁶ tekintették, de álságos módon azt hangoztatták, hogy „a szocialista társadalom nem fordul el azzal a képmutató elítéléssel a házasságon kívüli tartós kapcsolatoktól sem, amint azt a kapitalista joggyakorlat tette”⁷. Nemcsak, hogy nem tekintették családi jogi kapcsolat létesítésének, de még a Polgári Törvénykönyv⁸ sem rendelkezett róla, nem volt tehát jogszabályi szintű szabályozása. Nem csoda tehát, ha a bírói gyakorlat számára igen nagy fejtörést jelentett a gyakorlatban sokszor megjelenő élettársi kapcsolatok rendezése. Azt a megoldást választották, hogy a felek közötti atipikus szerződésnek tekintették, mely leginkább a polgári jogi társasághoz hasonlított⁹.

A ma fennálló élettársi viszonyokkal ellentétben ebben a korszakban elsősorban nem a fiatalok választották az együttélésnek ezt a formáját, hanem leggyakrabban azon középkorú, illetve idősebb korosztálybeliek, akik már kiléptek egy házasságból.¹⁰

Bár sem a Családjogi Törvény¹¹, sem a Ptk. nem szabályozta az élettársak helyzetét, számos jogszabályban (és a bírói gyakorlatban) találunk ebből a korszakból is a jogviszony legalább részbeni rendezésére alkalmas előírásokat.

„A bírói gyakorlat évtizedek óta következetesen polgári jogi tulajdonközösség tárgyának tekintette a közösen szerzett vagyont”¹²,

tehát a vagyoni viszonyok tekintetében a Ptk. szabályait alkalmazva kellett eljárni és a szerzemény arányában megosztani azt. Családvédelmi indokokból az élettársi kapcsolatból született gyermekek helyzete rendezettnek volt tekinthető, hiszen a jog nem tett különbséget a házasságból, illetve az azon kívüli kapcsolatból született gyermekek között, és az apaság megállapításának kérdései is szabályozottak voltak.

Szintén a családok védelme indokolta a különböző szociális törvények¹³ azon rendelkezéseit, melyben az élettársnak is juttatásokat (háztartási pótlék, özvegyi nyugdíj, stb.) biztosítottak, melynél elsősorban az együttélés hosszabb, tartósabb fennállását (általában 10 év), vagy a kapcsolatból születő gyermek létét (ilyen esetben 1 év együttélés is elegendő) vizsgálták feltételként. A bírói gyakorlat pedig már az ötvenes évektől megítélt tartásdíjat az élettárs számára is, elsősorban a fent említett feltételek fennállása esetén.¹⁴

Az élettársi kapcsolatok megítélésének fejlődéseként értékelhető, hogy már nem tekintették az élettársat (elsősorban a női felet) ágyasnak, vagy háztartási alkalmazottnak, sőt, gyakran részesítették a házastárshoz hasonló szociális juttatásokban, nemegyszer elismerve a háztartásban való közreműködést is. Ugyanakkor számos hiányosság található még ebben a korszakban, hiszen konkrét definiálása, jogszabályi rendezése nem volt e jogintézménynek.

Az élettársi kapcsolatok tételes jogi szabályozására csak 1977-ben, az 1977. évi IV. törvénnyel került sor (1978. március 1-jén lépett hatályba), mely beiktatta a Ptk.-ba az élettárs fogalmát és annak legfontosabb vagyoni vonatkozásait megfogalmazó 578/G §-t, valamint a 685/A §-t.

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT JOGON KÍVÜLI FOGALMA

I. Demográfiai jellemzők

Magyarország egészen a II. világháborút követő időszakig a konzervatív családepítési modellt követő országok közé tartozott. Tehát a párkapcsolatok kizárólag egyházi anyakönyvvezetéssel szentesített törvényes házasságkötésen, majd az ezt felváltó, 1895-től életbelépő állami anyakönyvvezetésen alapultak.

A válások gyakoriságának növekedése és a főként középkorú férfiak halandóságának emelkedése következtében megnövekedett a gyermeküket egyedül nevelők és ezzel az újrահázasodók száma. Ez a folyamat egészen az 1960-as évekig tartott.

Az 1970-es évektől visszaesett az újrահázasodások aránya, az 1980-as évektől pedig egyre inkább megfigyelhetővé vált a házasságkötési életkor kitolódása is. Ezen körülmények tették lehetővé az élettársi életközösségek ilyenén megjelenését hazánkban.

A nyugat-európai országokban már nagyon régóta ismerik és szabályozzák az élettársi együttéléseket, ám hazánkban csak az elmúlt 25 évben kezdődött meg ez a folyamat, és nyílt meg a lehetőség a társadalomkutatók, demográfusok, szociológusok és jogászok számára a téma elemzésére.

A családi jogi élettárs fogalom mellett egy másik tudományág, a demográfia is megalkotta a saját meghatározását, melynek hasznát leginkább a 10 évenkénti népszámlálásokkor veszik. Eszerint „élettársával együtt élő a személy, ha az adatfelvételkor mindketten ugyanabban a lakásban, közös háztartásban éltek, vagy ha az összeírt élettársi kapcsolatban élőnek vallotta magát, de élettársával nem él közös lakásban.”¹⁵ Láthatjuk, hogy ez a fogalom egészen más szempontokat követ a meghatározásnál, mint a jogdogmatikai modell.

1970-ben az élettársi kapcsolatok száma 62.000 volt, ez napjainkban 300.000-re nőtt, hangsúlyozandó, hogy ez a szám lehet jóval magasabb is.

1. Településtípusonkénti eltérés

1996-ban, az utolsó népszámlálást követően, a KSH a következő adatokat közölte.

Budapesten él az élettársi kapcsolatban élők 25%-a, míg a házasságban élőknek csupán a 17%-a lakik a fővárosban. A mérleg másik nyelvét a községek alkotják, ahol az élettársak 35%-a, illetve a házaspárok 41%-a él. A vidéki városokban az összlakosság differenciálódása nem ilyen szembetűnő, az élettársi kapcsolatok 42%-a, a házastársak 43%-a e településtípus lakója. Ez a tendencia folyamatosan nő a főváros javára, de ez nem csak annak tudható be, hogy egyre többen választják a lazább élettársi együttélést, hanem nagy szerepet játszott ebben az urbanizáció, vagyis az emberek városokba történő nagyszámú elköltözése.

2. Az együttélők életkora

A párok életkor szerinti összetételét két módon vizsgálhatjuk. Az első, hogy az adott korcsoportba tartozók milyen korú partnerrel élnek együtt. A másik pedig, hogy mekkora az együtt élő férfiak és nők életkora közötti eltérés.¹⁶

Ahol a férfi és a nő életkora a 19 évet éppen meghaladja, igen nagy az élettársi kapcsolatok száma és ez folyamatosan növekvő tendenciát mutat. Ez betudható a házassodási kor kitolódásának (diploma megszerzése, egzisztencia megteremtése, lakásproblémák, megfelelő munkahely).

Ám ezen élettársi kapcsolatok esetükben igen építő jellegűek, mivel sokszor a házasság „előszobájának” lehet tekinteni őket, más tekintetben pedig egy másik emberrel való együttélés íratlan szabályainak megértését, megtanulását és az alkalmazkodóképesség bővülését szolgálja.

A fiatalok szemszögéből a házasságkötések idejének időbeli eltolódása egy kényszerhelyzet, több okból is. Az egyik ok, hogy a házassághoz és ezáltal a komolyabb elkötelezettséghez szükséges anyagi háttérrel ilyen fiatal korban szülői segítség nélkül nagyon nehéz biztosítani. A másik indok pedig a gyermekvállalás kérdése. Ezen a ponton, érthető okokból elsősorban a nők az érintettek, – és itt ismét a mai modern életünket vezérlő, irányító anyagi világ kerül a kérdés középpontjába – mivel ma már egy család mindkét felnőtt

tagja dolgozni kényszerül és a munkáltatók nem szívesen vesznek fel olyan friss diplomás nőt, aki kis idővel a munkába állása után gyermekvállaláson gondolkodik.

Véleményem szerint, ezen be nem vallott körülmények akadályozzák meg a fiatalabb néprétegek házasságkötési szándékait és választják a sokkal szabadabb élettársi kapcsolati formák, vagy a nyugat-európai országokra jellemző törvényes házasságkötéssel nem szentesített, megegyezésen, házasságszerű együttélésen alapuló párkapcsolatokat.

Szintén figyelemreméltó a 25-29 éves, vagy ezt kissé meghaladó korcsoportba tartozó nők párkapcsolatainak alakulása. Az ilyen korú, élettársi kapcsolatban élő nők között nagy számban találhatók olyan párok, ahol a nő kora jelentősen, 10-15 évvel haladta meg a férfit.¹⁷ A legszembetűnőbb a 35 éves nők és 20-24 éves férfiak közötti élettársi kapcsolat, mely számarányát tekintve igen nagymértékben van jelen a statisztikában.¹⁸ Ennek okai visszavezethetők egyszerű érzelmi, testi vagy pszichológiai körülményekre.

Az európai országokban a fiatalabbakra volt jellemző az élettársi együttélés, ezzel szemben korábban Magyarországon – amellet, hogy a fiatalok körében is felgyorsult ez a folyamat – inkább az idősebbek élettársi kapcsolatainak száma volt nagyobb. Ennek okai a már igencsak meghaladott jogszabályi előírásokban voltak kerecsendők, mint például az özvegyi jogon kapott nyugdíj elvesztése az újabb házasságkötés esetén.

3. A családi állapot szerepe az élettársi kapcsolatokban

A rendszerváltás óta nagy számban megnövekedett válások nem jártak együtt az újrահázasodások arányának megnövekedésével, hanem a házasságkötéssel nem szentesített élettársi együttélések előterbe kerüléséhez járult hozzá.

Az élettársi közösségek családi állapot szerinti összetételét vizsgálva a legtöbben, a házasságban még nem élők vannak, mintegy 45,4%, az összes élettársi kapcsolat arányát tekintve. Az elvált személyeknek, mintegy 39,4%-a, az özvegyeknek 7,5 %-a választotta ezen együttélési formát. A fennmaradó 7,7%-ot az egyéb párkapcsolatok adják. A kutatások szerint az elvált személyek túlnyomórészt egy másik elválttal létesítenek élettársi kapcsolatot, az özvegyek ezzel

ellentétben rendszerint nem egy másik özvegy oldalán képzelik el partnerkapcsolatuk kiépítését, hanem ők is egy elvált személyt választanak. Úgy gondolom ennek oka, hogy a korábban nemritkán 30-40 évnyi házasság után szabadabb együttélésre vágyanak.

4. Iskolázottság az élettársi kapcsolatokban élőknel

Az élettársi kapcsolatokban élők iskolai végzettsége hazánkban nagy eltérést mutat az európai átlaghoz képest. Ezen országokban a magasabb végzettségűek körében jóval nagyobb arányban élnek élettársi kapcsolatban, mint az alacsonyabb végzettségűek. Franciaországban például kétszer akkora a valószínűsége, hogy egy magasabb végzettségű személy élettársi kapcsolatban fog élni, mint annak az esélye, hogy alacsonyabb végzettségű honfitársa tegye ugyanezt.

Hazánkban ezzel szemben elsősorban a kevésbé iskolázott rétegek választják ezt együttélési formát. A élettárs nők 25%-a nem végezte el a 8. osztályt, 44%-uknak még az alapfokú képzettsége sincs meg, míg felsőfokú végzettséget csupán 4,6%-uk szerzett. A férfi élettársak esetében ez az arány sokkal kiegyensúlyozottabb, ennek oka nem a diplomával rendelkező férfiak magas száma - mely csupán 6,2%- miatt lehetséges, hanem az az oka, hogy köztük igen magas, 21% a középfokú szakmunkásképzőt végzetek aránya.¹⁹ Ám napjainkban ezen számarányok rohamosan változnak, és zárkóznak fel a nyugat-európai átlaghoz, mely a felsőoktatásban képzettek létszám növekedésének köszönhető.

II. Statisztikai fogalma

„A magyar statisztika az élettárs fogalmát szűken értelmezi, és csak azokat sorolja ebbe a kategóriába, akik élettársukkal közös háztartásban élnek.”²⁰ Ez mutatja, hogy a statisztika nem tényszerű adatokat tartalmaz az élettársak valós számáról, szemben azzal ahogy azt már a demográfia esetében is láttuk, mivel nem veszi számba azon igen nagyszámú kapcsolatokat, ahol a párok ténylegesen nem élnek egy háztartásban.

III. Néprajzi értelmezés

Magyarországon már a múltban is ismerték az élettársi kapcsolatot, mint a felek szexuális kapcsolatuk fenntartása céljából az egyház, illetve a hatóságok jóváhagyása nélküli közös háztartásban történő együttélést. Már a 18-19. században, főként ahol nem érvényesült a szigorú katolikus erkölcs, jelen volt ez a köznyelvben csak „vadházasságnak” nevezett kapcsolati forma. Az 1870-es években főként a városi munkásrétegekre volt jellemző, de szóróványosan a falvakban és a tanyavilágban is jelen volt. A 19. században a falusi lakosság 8-10 ezreléke élt vadházasságban, ez az arány a romák körében a 25-30%-ot is meghaladta.

Az ország egyes vidékein ismert volt az úgynevezett próbaházasság, mely mint együttélési forma meghatározott időhöz volt kötve. A próbaházasság esetében a fiatalok azzal a feltétellel éltek együtt vagy jártak össze, hogy ha meghatározott időn belül – rendszerint egy év – a leány teherbe esik, vagy gyermeket szül, akkor házasságot kötnek, ellenkező esetben nem kötik össze életüket.

A néprajzkutatók szerint Magyarországon elterjedtebb volt a tartós együttélés nélküli, látogatáson, összejáráson alapuló úgynevezett „szeretőtartás”.²¹

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT TÉNYÁLLÁSI ELEMEI

Az élettársi viszonyok tartalmának feltárásához a fogalom tényállási elemeinek meghatározására, bővebb kifejtésére van szükség, melyet elsősorban a Ptk. 685/A § definiál, az 578/G § (1) bekezdése pedig a vagyoni viszonyokat szabályozza, a joggyakorlat, a jogtudomány, és a jogirodalom pedig segítséget nyújt ezek értelmezésében. Mindenekelőtt azonban szükség van ezen jogintézmény rendszerbeli elhelyezésére.

I. Rendszerbeli helye

Véleményem szerint az élettársi kapcsolat családi jogi jogviszonynak tekinthető, mindezedáig a Csjt. nem tartalmaz rendelkezéseket ezen jogintézményre vonatkozóan. A definíciót a Ptk. határozza meg záró, értelmező rendelkezései között, ahogy a belső vagyoni viszonyokat is a Ptk. rendezi.

A családi jog az élettársakat hozzátartozónak tekinti, hiszen háttéranyaga, a polgári jog ekként határozza meg, különbséget téve a közeli és egyéb hozzátartozók között, ez utóbbi körbe helyezve az élettársakat (szintén a Ptk. záró rendelkezései között²²). Más jogágak azonban nem mindig következtetések e tekintetben, hiszen valamennyi a maga fogalmai szerint szabályozza a hozzátartozók körét²³.

II. Fogalma

„Az élettársak – ha jogszabály másként nem rendelkezik – két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy.”²⁴

1. Két személy

Egyértelműnek tűnik, mégis nagyon fontos kérdés, hogy az együttélési formák, így mind a házasság, mind az élettársi kapcsolat *két* személy együttélése, mivel Magyarországon – ahogy a nyugati és keresztény kultúrájú országokban – a monogám kapcsolatokat ismeri el a társadalom és az állami hatalom, szemben a poligámiával, melyet ezen kultúrák társadalmi berendezkedésében elsősorban erkölcsi megvetés övez.

Személy alatt kizárólag a természetes személyeket érthetjük. A törvényszöveg megfogalmazása azonban ennél többet is magában rejt. Az 1977-től hatályos szöveg ugyanis még egy férfi és egy nő együttélését ismerte el ebben a formában. Az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozatával alkotmányellenesnek minősítette ezt a rendelkezést, és felhívta a törvényhozót, hogy szüntesse meg az alkotmányellenes helyzetet. Az Alkotmánybíróság indoklásában kifejtette: „ellentétes az Alkotmánnyal, hogy azok a jogszabályi rendelkezések, amelyek az érzelmi, szexuális és gazdasági közösségben házasságon kívül együtt élő, és kapcsolatukat nyilvánosan vállaló személyekre nézve jogokat és köteleességeket állapítanak meg, csakis a Polgári Törvénykönyv fogalom meghatározása szerinti élettársi viszonyhoz fűznek jogkövetkezményeket. A párkapcsolatban együtt élők neme szerinti megkülönböztetésnek nincs ugyanis alkotmányos indoka.”²⁵ A jogalkotó eleget téve kötelezettségének, a Ptk.-t akképp módosította, hogy törölte a *férfi-*

nő szűkítést, és nem csak különmeműek együttélését ismeri el élet-társi kapcsolatként.

2. Házasságkötés nélkül

Ez a fogalmi elem nem szorul különösebb magyarázatra, hiszen csak arról van szó, hogy az együtt élők anyakönyvvezető előtt hitelesített, állami elismerést és védelmet nyújtó házassági nyilatkozatot nem tettek.

3. Közös háztartás

A közös háztartás legtöbbször az életvitelszerű egy fedél alatt élést, a közös célú gazdálkodást, illetve állandó, véglegesség szándékával történő berendezkedést, az életfenntartás közös viselését jelenti.²⁶ Ez alatt a háztartás költségeinek viselését, az ahhoz való – akár anyagi, akár személyes közreműködésben megnyilvánuló – hozzájárulást kell érteni.²⁷ Ezt támasztja alá a következetes bírói gyakorlat is, például az FPK 1996/57. határozatában, melyben kimondta, hogy „az élettársi kapcsolat keletkezése csak akkor állapítható meg és akkor jár közös tulajdon keletkezésével, ha a felek közössége vagyoni viszonyaira is kiterjed.”

4. Érzelmi közösség

Jogi szempontból a fogalomnak ezen szegmense vizsgálható a legkevésbé. Az élettársak együttélése, az a tény, hogy egy fedél alatt laknak, legtöbbször a szexuális kapcsolat megléte alátámasztja az érzelmi közösség fennállását.²⁸

Ez a külvilág számára sokszor abban nyilvánul meg, hogy együtt mutatkoznak a felek, összetartozásukat minden vonatkozásban vállalják²⁹, vagy közösen mennek üdülni, szórakozni.

5. Gazdasági közösség

Ebből a szempontból elegendő, ha a felek között közös gazdasági cél van, mely megvalósítása érdekében együtt tevékenykednek. „A cél érdekében kell egyeztessék nézeteiket, és a közös tevékenység ennek a célnak az elérésére kell irányuljon. Ha a jövedelmeket közös célra fordítják, megvalósul a gazdasági közösségben történő együttélés.”³⁰

Ám annak a körülménynek nincs jelentősége, hogy a közös gazdálkodás során a „pénzkezelést” kizárólag az egyik, a jobban gazdálkodó élettárs végzi³¹, vagy ha a közös lakásban közös háztartást vezetnek ugyan, de mindkét fél külön kezeli saját vagyonát, avagy az anyagi kiadásokat az egyik, míg a háztartási munkálatokat a másik fél vállalja magára.³²

Lényegében a Ptk. ezen gazdasági szempontok alapján rendezi jelen állapotában az élettársak minden vagyoni és személyi viszonyát.

6. Együttélés

Egyszerűen fogalmazva, ezen pontnak az együtt *nem* élés esetén van jelentősége, mivel ez a körülmény jelzi az élettársi kapcsolat megszűnését, mely a szétválást, vagy a halál esetét foglalhatja magában, és mely maga után vonhatja a vagyonmegosztási, illetve az öröklési jogi kérdéseket. Ugyanakkor a bírói gyakorlat szerint nem feltétele az élettársi viszony megállapíthatóságának az egy, közös lakásban való élés, amennyiben az egyéb körülmények, feltételek fennállnak³³.

7. Összegzés

Mint láthatjuk, a bírói gyakorlat nem követeli meg valamennyi tényállási elem szoros értelemben vett együttes fennállását, és a körülményeket együttesen vizsgálva dönt az élettársi kapcsolat fennállásának kérdésében. Ugyanis „ha a körülmények által indokoltan a teljes körű élettársi kapcsolat egy-egy eleme adott esetben bizonyos időszakban nem állapítható meg, ez egymagában nem akadályozza a kapcsolat élettársi jellegének megállapíthatóságát”.³⁴

AZ ÉLETTÁRSÁK VAGYONI VISZONYAI

A Ptk. eredetileg az élettársak vagyoni viszonyaira sem tartalmazott rendelkezéseket, ezért ezt a Legfelsőbb Bíróság 94. számú PK állásfoglalása pótolta, amelyben kimondta, hogy az „élettársak között vagyoni közösség jön létre, melynek rendezésénél – ellenkező megállapodás hiányában – a polgári jog szabályait kell alkalmazni”.³⁵ Az állásfoglalás szintén az 1977-es Ptk. módosítás

során került be a törvénybe, jogszabályi szintre emelve azt, részben rendezve az élettársak vagyoni viszonyait.

„Az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít.”³⁶

I. Közös vagyonszerzés

A jogtudomány nevesített tulajdonszerzési módként, önálló, speciális jogcímként kezeli az élettársak közös vagyonszerzését³⁷, mely révén tulajdonjogot, tulajdoni igényt biztosít a Ptk. az élettársak számára. Az élettársak közös tulajdont szereznek tehát a vagyontárgyakon – legyen az ingó, vagy ingatlan – melyben a tulajdoni arányok a szerzésben való közreműködés arányához igazodnak. A tulajdonosi jogok következménye, hogy a Ptk. 115. § (1) bekezdése értelmében az élettárs ilyen jogosultsága nem évül el. Abban az esetben pedig, ha nem jegyzik be az élettársat az ingatlan-nyilvántartásba, mint tulajdonos, bármikor kérheti, hogy ezen jogát a nyilván-
tartás feltüntesse.³⁸ Ezt a bírói gyakorlat oly módon is elismeri, hogy több ítéletében is kimondja, hogy hagyatéki eljárás során a közjegyző köteles az örökhagyó élettársa számára megfelelő határidőt biztosítani annak érdekében, hogy az élettárs tulajdonjogát bejegyeztesse az ingatlan-nyilvántartásba.³⁹

„Ezt a tulajdoni igényt az élettársi viszony megszűnése nem érinti. Ha az élettársi viszony megszűnésekor a vagyontárgy megszerzésével kapcsolatos tartozás áll még fenn, ez a körülmény a megszerzett igény terjedelmének mértékét nem csökkenti, de az igénylő köteles a még fennálló tartozások megfelelő arányát teljesíteni.”⁴⁰

Nincs ugyan a Ptk.-ban, sem más jogszabályban olyan felsorolás, vagy szabály, mely az élettársak kizárólagos tulajdonának körét, vagyis az adott élettárs különvagyonát határozná meg⁴¹. A polgári jog általános szabályaiból azonban következik, hogy kizárólagos tulajdonban áll az a vagyon, melyet az egyik fél még az élettársi közösség létrejötte előtt szerzett, vagy kizárólag az ő tulajdonába került például öröklés, vagy ajándékozás révén. A Legfelsőbb Bíróság azon-

ban következetesen alkalmazza a kikristályosodott közös szerzés véelmét, mely következtében az a fél köteles bizonyítani a különvagyoni jelleget, aki erre hivatkozik.⁴²

A közös tulajdon ténye viszont nem csak a vagyont, de annak szaporulatát is érinti. Ennek következménye a bírói gyakorlat szerint, hogy amennyiben az élettársak az életközösség idején értéknövelő beruházást eszközölnek – akár egyikük különvagyonán –, arra nem a ráépítés, hanem a szerzésben való közreműködés arányában való tulajdonszerzés szabályai irányadók.⁴³

II. Szerzésben való közreműködés

„Az élettársaknak a közös tulajdon megszerzésében való közreműködésük arányának megállapításához az együttélés alatti jövedelmi viszonyaikat és a háztartási munka ellátásában való részvételük mértékét egyaránt fel kell tárni.”⁴⁴ A közreműködést és annak arányát az egész élettársi kapcsolatra, és valamennyi vagyontárgyra együttesen kell vizsgálni, tehát nem lehet kiragadni egy-egy időszakot, illetve egy-egy vagyontárgyat, hogy az arra vonatkozó konkrét hozzájárulást mérjék fel.⁴⁵

Nem csupán az anyagi hozzájárulást, a jövedelmek összevetését jelenti ezen arány megállapítása, de a törvény szövegéből következően az élettársi kapcsolat idején végzett egyéb tevékenységüket, így a háztartási munkát, vagy valamelyik fél szakképzettségét, jogosítványát is értékelni kell. Egyikük különvagyonának haszna azonban nem képezi részét a közös vagyonnak, csak, ha azt a fél hozzájárulásként fordítja a gazdasági közösségük fenntartására.⁴⁶ A Legfelsőbb Bíróság elvi élel mondta ki, hogy a polgári jog „korlátozott élettársi vagyonszövetséget” nem ismer, a feleknek a közös gazdálkodásban folytatott, eltérő tevékenységek következményeit a szerzésben való közreműködés szerint a tulajdonszerzés arányának megállapításakor viszont kifejezésre kell juttatni.⁴⁷

Mindezek alapján kell tehát megállapítani a tulajdoni arányokat. Amennyiben ez nem lehetséges, a közreműködést azonos arányúnak kell tekinteni, tehát a felek fele-fele arányban szereznek tulajdont. A jogszabály élettársak esetén nem ad tehát alapot

méltányosságból a közreműködés mértékétől eltérő szerzési arány megállapítására, melyet a bírói gyakorlat is alátámaszt.⁴⁸

A tulajdoni arányok meghatározásának természetesen csak akkor van jelentősége, ha az élettársi kapcsolat – bármely okból – megszűnik. Ebben az esetben viszont legtöbbször vita merül fel a felek között. Ez kiküszöbölhető, ha a felek – szerződéses szabadságukkal élve – vagyoni jogi szerződéssel rendezik vagyoni, tulajdoni viszonyaikat. Ezt a nyilatkozatot megtehetik bármilyen formában – de persze célszerű írásba foglalni –, így akár ráutaló magatartással is.⁴⁹ Ilyen ráutaló magatartásnak minősíti például a bírói gyakorlat, ha a felek jövedelmeik egy részét közösen, más hányadát egymástól elkülönítve kezelik hosszabb időn át anélkül, hogy ez ellen bármelyikük tiltakozna.⁵⁰

Természetesen bármely fél le is mondhat az őt illető tulajdoni illetőségről tulajdonosi szabadságával élve, mely nyilatkozatát azonban utólag meg is támadhatja, a polgári jog általános szabályai szerint, ha arra tévedés, téves feltevés indította.⁵¹

Látható tehát, hogy a tulajdoni arányok meghatározása igen bonyolult, ezért amennyiben az élettársi közös vagyon megosztására kerül sor – vita esetén ez a bíróság feladata –, a reális elszámolás érdekében mindenképpen célszerű vagyonmérleget felállítani. Ebben meg kell határozni az élettársi kapcsolat létrejöttkor, és a megszűnéskor meglevő vagyont, megállapítani a közreműködés arányát. Mindehhez, amint azt a fentiekben kifejtettem, összetett, és igen komplikált tényezőket kell figyelembe venni.

HÁZASSÁG KONTRA ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT, AVAGY MI IS A KÜLÖNBSÉG?

Az élettársi kapcsolatban élők sokszor azért választják az együtt-élésnek ezt a formáját, mert meggyőződésük, hogy ezt a kapcsolatot egyszerűbben fel tudják számolni, ha szükséges, mint ha házasságot kötöttek volna. Ezt a téves megállapítást támasztja alá a „nem kell a papír ahhoz, hogy boldogok legyünk” kijelentés, „mely mögött a házastársi és élettársi kapcsolat lényegének és különbségének nem ismerete áll”⁵². Gyakori az a tévhit is – még értelmiségiek körében is –, mely szerint bizonyos időtartam elteltével az élettársi kapcsolat

vagyonjogi hatásai megegyeznek, vagy legalábbis nagyon hasonlóvá válnak a házassági vagyonközösséghez.⁵³

Talán éppen ezen tévhitek miatt vált oly népszerűvé az elmúlt 30 évben az élettársi kapcsolat úgy a fiatal, mint az idősebb generáció körében, igaz, más-más motiváció alapján. A fiatalabb párok többnyire a kötetlenség, az idősebbek pedig a korábbi sikertelen házasságuk miatt választják ezt az együttélési formát. Az élettársi együttélésekről az első adatokat az 1970. évi népszámláláskor gyűjtötték. Ekkor még az együttélési kapcsolatok mindössze 2%-a az 1990-es évekre elérte a 6%-ot, melyhez képest ugrásszerű növekedést jelent a napjainkban megfigyelhető 30%-os együttélési ráta.⁵⁴

Bár több mint 160 jogszabály rendelkezik az élettársakat is érintő vagyoni és egyéb viszonyokról⁵⁵, nem tekinthető teljesnek ez a szabályozás, emellett számos eltérést figyelhetünk meg a házasságban élők vagyoni viszonyaihoz képest. Ezen különbségekre szeretnék rámutatni a továbbiakban, kiemelve a legfontosabb területeket, melyet a fent említett tévhitek széleskörű elterjedtsége is indokol. Egyetértek Tóth Ádámmal abban, hogy bár az élettársak számára is adott a lehetőség, hogy vagyonjogi szerződéssel, vagy végrendelettel rendezzék vagyoni viszonyaikat, erre az esetek nagy részében nem kerül sor, így a jog feladata, hogy szélesebb körben, egzaktabb módon szabályozza az élettársakra vonatkozó élet- és jogviszonyokat.⁵⁶

I. A jogviszony keletkezése és megszűnése

Míg a házasság létrejöttének szigorú alaki és tartalmi követelményei vannak – mint az állami közreműködés, az anyakönyvvezető előtt tett eskü, illetve a különböző házassági tilalmak –, addig az élettársi kapcsolat spontán módon jön létre, nem szükséges hozzá hatósági aktus. Csak lehetőséget jelent ugyan az egyedüli alakisághoz kötött jognyilatkozat, az egymás élettársként történő elismerése közokiratban, vagy jegyző előtt⁵⁷, ám bizonyos jogszabályok mégis kötelezővé tehetik azt, amennyiben közös jogsultságot kívánnak az élettársak szerezni. Ilyen jogszabályok első sorban hitelügyműintéssel kapcsolatosan állnak fenn.⁵⁸

A házasság csak bírói úton bontható fel, ha annak törvényi feltételei fennállnak (közös megegyezéssel, vagy teljes, helyrehozhatatlan megromlás). Az élettársi kapcsolat ezzel szemben egyszerű szétválással, az életközösség (illetve bármely fogalmi elem) megszűnésével megszakad. Természetesen mindkét együttélési forma véget ér bármely fél halála esetén.⁵⁹

II. Öröklési jogi szempontok

Öröklési jogi szempontból a házasságon belüli vagyonátszállást mind a törvényes, mind pedig a végintézkedésen alapuló öröklés jogintézménye lehetővé teszi, szemben az élettársi kapcsolatokkal, ahol kizárólag végintézkedésen alapuló öröklésre nyílik lehetőség.

A hatályos szabályozás nem teremt törvényes öröklési jogviszonyt az élettársak között.⁶⁰ „Ebből az következik, hogy aki végrendeleti úton nem enged részesedést a másik félnek, valószínűleg nem is kívánta, hogy az a hagyatékából bármit is kapjon.”⁶¹ A probléma ismét a tévhitekből adódik, mivel elterjedt az a felfogás, hogy az élettársak egymás után örökölnek (valószínűleg ez is abból a nézetből ered, mely szerint 10-15 év után az élettársi kapcsolat joghatásai a házasságával megegyeznek, és ugyanolyan öröklésrendi pozíciót biztosítanak), így rendszerint nem végrendeleznek, illetve más végintézkedési formával sem élnek, holott a bírói gyakorlat is elismeri, hogy élettársak között is létrejöhet érvényesen öröklési szerződés⁶². Ilyen szerződés érvényességének feltétele azonban, hogy a szerződéses örökös, azaz az örökhagyó élettársa saját jövedelméből, vagy vagyonából legyen képes biztosítani az általa vállalt gondoskodást, mely meg kell haladja az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások körét.⁶³

A hagyatéki eljárás során az eset körülményeihez képest azonban mindig figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egészében hagyatékként feltüntetett vagyonból valamely hányad esetleg saját jogán – a közös szerzés következtében – az örökhagyó élettársát illeti meg, melyre az élettársat figyelmeztetni kell a bírói gyakorlat szerint.⁶⁴

Az öröklési jogi problémákra remélhetőleg a közeljövőben megoldást talál a jog, és figyelembe veszi azt, hogy Tóth Ádám szavaival élve „az utat arra kell építeni, amerre az emberek járnak”⁶⁵.

III. Tartás

Érvényesen létrejött házasság alapján mindkét felet megilleti, illetve kötelezi a volt, vagy akár csak különélő házastársa tartása, feltéve, ha arra az igénylő fél önhibáján kívül rászorul és nem érdemtelen. Természetesen a tartási kötelezettség nem vesélyeztetheti az eltartó, illetve a vele egy háztartásban élő, szintén tartásra jogosult megélhetését.⁶⁶

Az élettársaknak ezzel ellentétben törvényes tartási igénye nem áll fenn a másik élettárssal szemben, mindössze arra van lehetőségük, hogy egymással tartási-gondozási, vagy életjáradéki szerződést kössenek. Ezeket a szerződéseket a polgári jog szabályai szerint kell elbírálni⁶⁷, így nem egyszer előfordult, hogy a bíróság érvénytelenné nyilvánította azt, többször jó erkölcsbe ütközés címén. Ilyen eset volt például, amikor a szerződés megkötésére a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettárs halálának közeli bekövetkezése időpontjában került sor⁶⁸.

A bírói gyakorlat szerint, mivel az élettársaktól elvárható egymás gondozása és a szokásos háztartási munka, de az ezt meghaladó ápolás már többletként jelentkezhet⁶⁹, ezért a „tartási szerződés megszüntetése esetén az „eltartó” élettárs csak akkor tarthat igényt megfelelő kielégítésre, ha élettársát a különvagyonából tartotta el, és az általa nyújtott szolgáltatások mértéke meghaladta az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit”⁷⁰.

Az élettárs bármely jogalpból származó tartása esetén felmerülhet a sortartás kérdése, melynek rendezési lehetőségében egyetértek Dr. Bachmann Katalinnal, miszerint „a gyermek és a házastárs tartása előzze meg az élettárs tartását, ezt követő rokontartást pedig az élettársi tartás előzze meg”⁷¹, ám véleményem szerint erre csak akkor kellene lehetőséget biztosítani, ha az élettársi kapcsolat hosszabb ideig állt fenn és tartósnak bizonyult.

IV. Családi jogi viszonyok

A Csjt. nem tesz különbséget a házastárs és élettárs között a szülői jogok és kötelezettségek körében, ám szülővé válás jogilag az apa részéről egyszerűbb, házastársak esetén. A törvény szerint ugyanis az apasági vélelem alapja az anya házassága, tehát az élettárs

számára külön jogi aktus szükséges apai mivoltának jogi elismeréséhez. Így tehet apai elismerő nyilatkozatot, vagy indíthat apaság megállapítása iránti pert.

Az örökbefogadás is egyszerűbb házastársak esetén, hiszen ők együtt is megtehetik ezt, míg élettársak esetében ez kizárt. Ráadásul kizárt az is, hogy amennyiben az egyikük már örökbefogadta a gyermeket, azt a másik is megtegye, főszabály ugyanis az, hogy más nem fogadhatja örökbe.

A törvény megengedi élettársak számára is a reprodukciós eljárásban való részvételt, a házastársakkal megegyező szabályok szerint. Kivételt képeznek azonban az azonos nemű élettársak, akik nem vehetnek részt ilyen eljárásban az egészségügyről szóló törvény alapján.⁷²

A lakáshasználat kérdésében sem a Csjt., sem más jogszabály nem rendelkezik még az élettársakra vonatkozóan, bár ez mindenképpen indokolt lenne család-, és gyermekvédelmi szempontokból is.⁷³

V. Egyéb jogviszonyokban

Ezen cím alatt csak a legfontosabb jogviszonyokat szeretném kiemelni, melyen kívül természetesen számos példát említhetnék.

A társadalombiztosítási szempontból az élettárs azonos megítélés alá esik a házastárssal, így például ugyanolyan körű egészségügyi szolgáltatásra jogosult, és özvegyi nyugdíjban is részesíthető.⁷⁴

A büntetőjog ugyanúgy hozzátartozónak tekintí az élettársat, mint a házastársat, melynek következménye, hogy például megtagadhatja a tanúvallomás megtételét, vagy az érintett helyébe léphet az eljárásban annak halála esetén.⁷⁵

A büntetőeljárásban a tanú vallomástételének akadályainak a szempontjából a hozzátartozó megtagadhatja a tanúvallomást, tehát az élettárs is élhet ezen jogosultságával.⁷⁶ Ez a relatív mentességi ok azzal a vagylagos feltétellel vehető figyelembe, hogy az élettársi kapcsolatnak a bűncselekmény elkövetésekor, vagy a kihallgatás időpontjában kell fennállnia.

A munkavállaló fizetés nélküli szabadságát házastársa és élettársa is igényelheti építkezés céljából.⁷⁷

Látható tehát, hogy számos jogszabály előrébb jár, mint az e kapcsolatot szabályozni hivatott Csjt., vagy Ptk., így helytállónak tartom Besenyei Professor Úr azon megállapítását, miszerint „arra emlékeztet ez a helyzet, mint amikor bizonyos gazdálkodó szervezeteknek nem ismerték el a jogalanyiságát, mert nem voltak jogi személyek, ugyanakkor más jogágakba tartozó jogszabályok jogalanynak tekintették őket” és a Ptk. csak később követte példájukat. „Úgy gondolom, hogy az élettársak jogi helyzetének megítélésében is hasonló lépésre lenne szükség”⁷⁸, melyet remélhetőleg a készülő polgári jogi kodifikáció meg is valósít.

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ

Ebben a fejezetben szeretném felvázolni az Európai Unió tagállamainak változatos élettársi kapcsolatokra vonatkozó szabályozását, valamint az EU idevonatkozó készülő irányelvét, melyekből talán leszűrhetünk tapasztalatokat és rendezési elveket, melyeket a magyar jogalkotónak is szem előtt kell tartania – a közeljövőben esedékes – hazai viszonyok rendezése érdekében.

Az együttélési formáknak négy típusát ismerik a tagállamok: a házasságot, valamint a bejegyzett, a törvény által elismert és a de facto élettársi kapcsolatot, melyek közül csak utóbbi hárommal foglalkozom a fejezetben.

I. Bejegyzett élettársi kapcsolat

Ezt a házassághoz közel álló, de a törvény alapján mégis attól különböző jogállást Dániában, Svédországban, Finnországban, Hollandiában, valamint Norvégiában és Izlandon hozták létre, majd 2004-től Nagy-Britannia is csatlakozott. A „bejegyzett élettársi kapcsolat” biztosítja a legtöbb, házassághoz is kapcsolódó jogosultságot a felek számára, bár eltérések adódnak a két jogviszony között, például az örökbefogadás, vagy a reprodukcióra irányuló eljárás területén. Ezen államok fokozatosan kiterjesztik a jogosultságok körét, csökkentve ezzel a különbséget az élettársi kapcsolat és a házasság között. Hasonlóságként azt a nem elhanyagolható körülményt kell megjegyezni, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat mindegyik tagállamban csak különneű pároknak áll ren-

delkezésére, Hollandiát kivéve, ahol ez a lehetőség azonos neműek számára is nyitva áll.⁷⁹

Az élettársi kapcsolatok rendezésére legkorábban 1987-ben, élettársi törvény elfogadásával került sor Dániában és 1989. októberétől létezik ez a jogintézmény, míg Hollandiában jóval később, csak 1997-ben került sor szabályozására, ám jóval szélesebb körű jogosítványokkal.⁸⁰ Ez a széleskörű jogi letisztultság az élettársi kapcsolatok vonatkozásában Hollandiában a legmagasabb szintű regisztrációs rendszert hozta létre az Európai Unión belül. 2001-ben Németország szintén elfogadott egy bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó törvényt, bár ők nem rendelkeznek a fent említett jogok ilyen széles körével.

A rendszer előnyeként említhető, hogy Dánia, Svédország, Norvégia és Izland között létrejött megállapodás értelmében az ezen országokban bejegyzett élettársi kapcsolatokat mindegyikük kölcsönösen elismeri.⁸¹

II. Törvény által elismert élettársi kapcsolat más formái

Az együttélés elismerésének ezen formái azzal a közös sajátossággal rendelkeznek, hogy bár több jogosultságot biztosítanak ennek hatálya alá tartozó élettársak számára, mint a de facto együttélés esetén, mégis tudatosan törekednek az államok, hogy ezt a jogállást megkülönböztessék a házasság intézményétől, jóval kevesebb jogosultságot biztosítva a párok számára.⁸²

Ilyen szabályozást alkalmaz Franciaország és Belgium jogrendszere. 1999-ben Franciaországban a törvényhozás megalkotta a Pacta Civil de Solidarité (PACS) törvényt, mely megszabta az élettársi együttélés kereteit. Itt a nyilvántartást a bíróságok (tribunal d'instance) vezetik. Ebben a rendszerben az élettársakat nem illeti meg az egymás utáni öröklés joga, a jogviszony inkább az élettársak gazdasági viszonyait, mintsem személyes kapcsolatait rendezi. Érdekes megjegyezni, hogy a francia modellben a közeli rokonok által létesített élettársi viszony sem tilos.⁸³

Belgiumban szűk körű jogosultságot nyújt az élettársi törvény. „A 'törvényes együttélés' megengedi ugyan mind az azonos, mind a különnemű párok kapcsolatának bejegyzése útján azok szimbolikus elismerését, a nekik juttatott – leginkább a tulajdonviszonyokra

vonatkozó – jogok”⁸⁴ viszont inkább a de facto együttélési jogokhoz hasonlíthatók.

III. A de facto élettársi kapcsolat

Az ebbe a körbe tartozó államok jogszabályai a pároknak általában „bizonyos fokú állandósággal jellemezhető” együttélésére vonatkoznak, tehát csak meghatározott ideig tartó együttélés után szerezhetnek jogosultságokat anélkül, hogy ehhez megerősítő jellegű bejegyzésre lenne szükség. A biztosított jogok azonban igen szűk körűek, lényegileg a közös otthon és ingóságok tulajdonlását jelentik. „2001-ben Portugália is elfogadott egy törvényt a de facto együttélésről, amelyben az azonos neműekre is kiterjesztette a korábban csak a több mint két éve együtt élő különnemű párokra vonatkozó jogokat. Hasonló eljárást követtek Franciaországban, ahol a PACS bevezetésével párhuzamosan az együttélésre (concubinage) vonatkozó jogszabályokba az azonos neműeket is felvették. Ilyen, az együttélésre vonatkozó jogszabályok Spanyolország egyes tartományaiiban is megtalálhatók.”⁸⁵ A közelmúltban (2005. június 4.) azonban Spanyolország egész területén széleskörű jogokat biztosítanak az élettársi kapcsolatban élőknek.

IV. Törredékes jogok

Az Unió többi államának jogrendszere - Írországbán, Ausztriában, Görögországbán és Olaszországbán, házasságon kívül együtt élők esetében semmiféle törvényi elismerést és jogokat nem tartalmaz, vagy pedig csak egyes területeken mutatkoznak bizonyos véletlenszerű és törredékes jogi biztosítékok. „Így például Írországbán nem létezik élettársi törvény, de a szellemileg cselekvőképtelen személy gondozásáról döntést hozó családtag kijelölésére vonatkozó rendelkezéseket olyan tágan fogalmazták meg, hogy akár a nem házas élettársat – nemétől függetlenül – is ki lehet jelölni erre a célra.”⁸⁶ Korábban Spanyolországban, mivel az országosan egységes szabályozás a politikai viszálykodás miatt nem született meg, ezért Katalóniában 1998-ban, Aragóniában 1999-ben a kérdést helyileg szabályozták, mára azonban már, ahogy azt fent is említettem, egységesen szabályozott területté vált.⁸⁷

V. Az Európai Unió készülő irányelve

2003. február 11-én az Európai Parlament első olvasatban elfogadta a Bizottság szabad költözés jogáról szóló irányelv-javaslatát (COM (2001) 257). A Bizottság eredeti javaslata az volt, hogy a szabad költözés jogát csak az EU állampolgárok házastársai kapják meg. Az élettársakat pedig csak akkor illetné meg ez a jog, ha a befogadó ország törvényei az élettársakat a házastársakéhoz hasonló jogokkal ruházza fel. Ez nagyban akadályozná a szabad költözés jogát, különösen azokban az esetekben, ahol az élettárs nem EU tagország polgára.

A parlamenti bizottság vitája különösen hosszan zajlott, mely végül a - jelentéskészítő, Giacomo Santiniról elnevezett - Santini-jelentés parlament általi jóváhagyásával zárult. A javaslat szerint:

„az azonos nemű párok ugyanazokat a szabad költözésre vonatkozó jogokat fogják élvezni, mint a házastársak;

a bejegyzett élettársak (akiket az adott ország törvénye szerint bejegyeztek) a házastársakkal megegyező jogokat élvezik;

a tartós kapcsolatban élő, össze nem házasodott partnerek akkor élveznek azonos szabad költözési jogot, ha az általuk elhagyott bármely ország, vagy a befogadó ország hasonlóképp kezeli a nem házas és a házas élettársakat. A tartós kapcsolatot olyan körülményekkel lehet bizonyítani, mint az élettársiság tartama, korábbi együttélés vagy megosztott gyermek-felügyeleti jogok.”⁸⁸

Kitűnik a jelentésből, hogy az össze nem házasodott pároknak nem marad joguk, hogy olyan országba költözzenek, amelyben az élettársi viszonyt nem ismerik el (pl. Írországba és Görögországba).

A javaslatból előreláthatóan még soká lesz irányelv, mivel számos ország egyértelművé tette, hogy nem örülne, ha a szabad költözés jogát kiterjesztenék az azonos nemű párokra és a külön nemű élettársakra.⁸⁹

VI. Összegzés

A magyar szabályozás rendezése egyik lehetséges kiútjának a holland modellt, a regisztrált, széles körű jogosítványokat biztosító élettársi kapcsolatot tartom, mely a házastársakéhoz hasonló, de azzal nem megegyező jogi védelmet nyújt a pároknak, legyenek azok akár külön-, akár azonos neműek. Követendőnek tartom még ebben a

modellben a jegyzők mellett a közjegyzők bevonását a regisztrációba – hiszen például a hagyatéki rendszert is ez a jogalkalmazó réteg tartja nyilván –, mellyel egyidejűleg a túlprofessionalizálódott jogi pálya egy újabb szegmense nyílna meg a fiatal iuristák előtt, hiszen Hollandiában a közjegyzői réteg nincs számszerű korlátozás alá vetve, mint hazánkban. A modell egyszerűségében rejlik nagyszerűsége, mivel a kapcsolat megszüntetése egyetlen, bíróságnak benyújtott közös megegyezéses, vagy egyoldalú aktussal megszüntethető. A bíróság tudomásulvételével nem fűződnek további joghatások a kapcsolathoz.

Láthatjuk továbbá, hogy az Európai Unió is mindinkább arra törekszik, hogy a regisztrált élettársi kapcsolatok számára minél szélesebb körű jogosítványokat biztosítson. A 2006-os Javaslat sorait olvasva látható, hogy hazánk is tartja a lépést a közösség más országaival a jogharmonizáció és ezen társadalmi jelenség rendezésének tekintetében.

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT DE LEGE FERENDA, AVAGY

A PTK. KONCEPCIÓJÁNAK TÜKRÉBEN, LÉPÉSEK A JAVASLAT FELÉ

Amint azt dolgozatomban több ízben kifejtettem, szükség van az élettársi kapcsolatok jelenleginél szélesebb körű, egzaktabb szabályozására. A jogalkotó az 1003/2003. (I.25.) kormányrendelettel korábban az új Polgári Törvénykönyv koncepciójában, II. könyv kívánta a családi jogi rendelkezéseket a polgári jog szabályanyagába integrálni.

„A Családjogi Könyvnek az Igazságügyi Minisztérium által külső szakértők bevonásával kidolgozott első normaszöveg tervezetét és az ahhoz fűzött indoklást a Kodifikációs Szerkesztőbizottság a 2005. június 7-ei ülésén megtárgyalta. A tervezet az új Ptk. többi könyvével együtt a 2006. év folyamán lesz ismételten széleskörű szakmai és társadalmi vitára bocsátva.”⁹⁰

A jelen állás szerint a jogalkotó, a későbbiekben részletesen kifejtésre kerülő 2006. március 31-én kiadott Ptk. normaszöveg és indoklás alapján a Családi Jogot a kodifikáció során III. könyvként kívánja szabályozni.⁹¹ (Ez a Javaslat a következő fejezetben kerül kifejtésre.)

A polgári jogi kodifikáció során a Családjogi Törvény élettársakkal kapcsolatos bővítési és széleskörű jogdogmatikai folyamatai napjainkban fokozottan szükségszerűvé váltak. Az élettársi viszonyok jogszabályi tisztázását megelőzően több probléma is felvetődik a jelenlegi szabályozással kapcsolatban. Az egyik ilyen joghézag, hogy a bíróság az élettársak esetében nem vizsgálhatja az életközösségük fennállása alatt tanúsított magatartásukat, hűségüket, az élettársi kapcsolat megszűnésének körülményeit. A másik gyenge pontja a korábbi jogszabálynak, már a Családjogi Törvény címében mutatkozik, melyben a házasság, család és a gyámság szerepel. Ez egyrésztől magukat az élettársi kapcsolatban élőket és az élettársi kapcsolatból származó gyermekeket is mellőzi, kirekeszti, bár a család részbe ők is beletartoznak. Azt már a törvény címében le kellene szögezni, ezzel is jelezve, hogy a szabályozás védelmet biztosít minden gyermeknek és minden, a társadalomban jelentkező együttélési formának, hogy ezzel egy laikus szemlélő is első pillantásra tisztában legyen.⁹² Ám ehhez feltétlenül szükség van az élettársi viszonyokhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek tisztázására, a törvénytövegben történő lefektetésre.

I. Az élettársi kapcsolat rendszerbeli helye

A jogalkotó felismerve az élettársi kapcsolatok jelentőségét, elterjedtségét, családi jogi jogviszonyként kezeli és ismeri el az együttélés ezen formáját is, melyet azzal fejez ki, hogy a kötelmi, társasági jogi megközelítést tükröző Kötelmi jogi részből helyesen a Családjogi Könyvbe helyezi el az erre vonatkozó szabályokat.⁹³ Ebből következik, hogy a kapcsolatra ezt követően a családi jog szabályait kell majd alkalmazni.

II.A regisztrált élettársi kapcsolat felé

A szakmai vélemények eltérnek tekintetben, hogy az élettársi kapcsolatokat szükséges-e regisztrálni, vagy sem.

1. A regisztráció ellen

Azok, akik a fakultatív regisztrációt kritizálják, arra hivatkoznak, hogy a regisztrációval létrejönne a házasságon és a bejegyzett élettársi kapcsolaton kívül egy harmadik csoport, akik ténylegesen

ugyan élettársaknak minősülnek, de a jog ekként nem ismerné el őket. Így a helyzet csak bonyolódna, hiszen ez a harmadik réteg még a jelenleg hatályos szabályozásnál is kevesebb jogosultsággal rendelkezne, kisebb fokú elismertséget élvezne. Arra pedig nincs biztosíték, hogy regisztrálnák kapcsolatukat a párok, hiszen ma sem tesznek elismerő nyilatkozatot, így maradna a ma is egyetlen lehetőségként fennálló tanúbizonyítás. Álláspontjuk szerint nincs tehát szükség a nyilvántartásba vételre, ám a jogosultságok szélesebb körű szabályozására, kiterjesztésére igen.⁹⁴

2. A regisztráció mellett

A nemzetközi kitekintésben már tárgyalt országok példáját tekintve álláspontom szerint Magyarországon is szükség lenne egyfajta nyilvántartás kialakítására, az élettársi kapcsolatok bizonyításának és jogi viszonyaik rendezésének megkönnyítésére.

Magam is azt a megoldást találom a gyakorlatban követendőnek, melyet Tóth Ádám már sokszor idézett tanulmányában kifejtett, mely szerint a nyilvántartás rendszerének olcsónak, könnyen hozzáférhetőnek és egyszerűnek kell lennie, és a már létező közjegyzői nyilvántartások mellett lehetne felállítani.

Az eljárást úgy lehetne megvalósítani, hogy az a bejelentéssel venné kezdetét, melynek ki kell terjednie a felek személyi adataira, az együttélés kezdő időpontjára, közöttük fennálló vagyoni rendszer jellegére (vagyonegyesítő, vagy elkülönítő rendszer alkalmazása). Alaki követelményt is célszerű támasztani a bejelentéssel szemben, így véleményem szerint ügyvéd, vagy jogtanácsos által ellenjegyzett magánokiratra, vagy közokiratra lenne szükség, az otthoni, akár két tanús megfogalmazások ugyanis félreértésekre adhatnak okot, és később problémát okozhatnak. A közjegyzői nyilvántartásba való bejegyzés ezen okirat alapján jönne létre, mely nyilvántartás azonban nem lehet nyilvános, a felek érdekeinek védelmében. A törlés egyoldalú írásbeli nyilatkozat, kérelem útján, vagy közös megegyezéssel egyszerűen megvalósítható lehetne.⁹⁵

III. Élettársi jogosultságok rendezése

Ezen cím alatt szeretném bemutatni az új konstrukció általános részre, öröklési jogra, lakáshasználatra, tartásra és az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályozás-tervezetét.

1. Általános rendelkezések

A 2003-as koncepció ezen első címében az élettársak fogalmát határozza meg, valamint a keletkezés és megszűnés feltételeit, a regisztráció szabályait (ha a regisztrált élettársi kapcsolat mellett dönt a jogalkotó), és együttműködési kötelezettséget is kimond.

Az élettárs fogalmát a ma hatályos fogalomhoz hasonlóan az új Ptk. is életközösségnek tekinti a felek érzelmi és gazdasági közössége alapján. Tartalmi szempontból azonban a bírói gyakorlat következetes ítélkezésében már kimondottak alapján szűkíti az élettársak fogalmi körét azzal, hogy megtiltja, hogy bármely félnek e viszony mellett fennálló házassága legyen, vagy egymással egyenes ági rokonságban, testvéri, vagy féltestvéri kapcsolatban álljanak.

A fogalmi elemek megvalósulásával létrejön az élettársi kapcsolat, tehát – helyesen –, ha a regisztrációs rendszert létre is hozzák, a bejegyzés nem lesz konstitutív hatályú, így az nem jelent hátrányt a fent említett harmadik, nem bejegyzett élettársi csoportra nézve.

A jogviszony megszűnése is ehelyütt kerül rendezésre, ennek esetei, ha az élettársak házasságot kötnek, vagy életközösségük véget ér, ideértve bármely fél halálát is. Kimondja a tervezet, hogy az élettársi kapcsolat megszűnését követően az élettárs igényt tarthat nemcsak a vagyoni viszonyok rendezésére, de tartásra, és lakáshasználatra is (törvényi feltételek fennállása esetén).

A koncepció szövege szerint az élettársakat szolidaritási kötelezettség is terheli egymással szemben, miszerint közös céljaik érdekében kötelesek együttműködni és egymást kölcsönösen támogatni (természetesen csak a kapcsolatuk fennállása alatt). Ez a szabály szintén a bírói gyakorlat jogszabályba foglalását jelenti, mely szerint az élettársat terheli társának ápolása, gondozása, ellátása⁹⁶, a közös ügyintézés, jövedelmük közös célra fordítását pedig számos ítéletben tekintette a bíróság az élettársi kapcsolat feltételének. A

házastársaktól a Csjt.-ben⁹⁷ megkövetelt hűség kötelezettsége azonban nem „terheli” jogilag az élettársakat.

2. Az élettársi tartás

Új jogintézménynek tekinthető (bár megjegyzem, a bírói gyakorlat már évtizedek óta megállapította indokolt esetben), hogy meghatározott feltételek mellett az élettársak tartásra tarthatnak igényt volt élettársukkal szemben. A négy feltételnek (életközösség megszűnése, önhibán kívüli rászorultság, élettársi kapcsolat tartóssága, élettárs ne legyen érdemtelen) együttesen kell fennállnia, és bár a koncepció meglehetősen körülhatárolja a kritériumokat, sok helyen biztosít lehetőséget a bírói mérlegelés számára. E tekintetben, mint említettem, a bírói gyakorlat következetesnek, szilárdnak tekinthető.

A rászorultság élettársak esetén is⁹⁸ azt jelenti, hogy magát az élettárs önhibáján kívül nem tudja eltartani az élettársi közösség megszűnését követően.

A tartósság feltétele azt jelenti, hogy legalább 10 évig (ennél a bíróság indokolt esetben rövidebb időtartamot is megállapíthat) álljon fenn az életközösség, de egy éves fennállás is elegendő, ha a kapcsolatból gyermek származott.

A tartósságon kívül azt is vizsgálni kell, hogy mikor vált rászorulttá az élettárs, ugyanis, ha az életközösség megszűnését követő egy év eltelte után⁹⁹ következik ez be, csak különös méltánylást érdemlő esetben ítéltető meg számára a tartás.

Az érdemtelenység – mely kizáró okot jelent a tartásra való jogosultság megállapításában – meghatározásához támpontot nyújt a koncepció, de lehetőséget biztosít a bírói mérlegelésre is, amikor kimondja, az erre hivatkozó élettárs magatartását is figyelembe kell venni az elbíráláskor. Érdemtelennek akkor tekinthető a fél, ha élettársi kapcsolata, magatartása hozzájárult a kapcsolat megszűnéséhez, illetve ha a megszűnést követően volt élettársának, vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított.

Nem áll fenn tartási kötelezettsége annak a félnek, aki ezzel saját, vagy gyermeke tartását veszélyeztetné. A jogosultak sorrendjét is meghatározza a javaslat, eszerint egy sorban jogosult a volt élettárs a különélő és a volt házastárssal.

Egyéb kérdésekben az új Ptk. a rokонтartás közös szabályait megfelelően alkalmazni rendeli, ám az élettársnak megszűnik tartáshoz való joga, ha újabb élettársi kapcsolatot létesít, vagy házasságot köt.

3. Az élettársak vagyoni viszonyai

A koncepció rögzíti az élettársak számára eddig is fennálló vagyoni jogi szerződés megkötésének lehetőségét, mely azonban jelenleg bármilyen formában, akár ráutaló magatartással is létrehozható, míg a javaslat érvényességi feltételként a szerződés közokiratba foglalását támasztja a megállapodással szemben. Ez a megegyezés mindazon kérdéseket rendezheti, melyre a házassági vagyoni jogi szerződés kiterjedhet, így akár vagyontársaságot is létrehozhat. A koncepció a „gyengébb fél védelmével” indokolja a közokiratba foglalás szükségességét, hiszen így a felek a közjegyző tájékoztatási kötelezettségéből következően jogaik és kötelezettségeik teljes tudatában rendelkezhetnek.¹⁰⁰ Bár a szerződés csak akkor hatályos harmadik személyekkel szemben, ha arról (fennállásáról és tartalmáról) a harmadik személy tudott, ezen szerződések közhiteles országos nyilvántartását nem tartja szükségesnek.¹⁰¹ Véleményem szerint azonban ugyanolyan közhiteles nyilvántartásra lenne ebben az esetben is szükség, mint a házassági vagyoni jogi szerződések esetén.

A javaslat arra az esetre, ha a felek mégsem rendeznék vagyoni viszonyaikat szerződésben, meghatározza a vagyonszerzés szabályait. Eszerint az együttélés alatt önálló szerzők a felek, és az életközösség megszűnése esetén kérhetik csak a másik féltől a vagyonszaporulat megosztását.

A részesedés arányának meghatározása nem sokban tér el a jelenleg hatályos szabályozástól, hiszen továbbra is a szerzésben való közreműködés aránya határozza meg azt. Nevesíti azonban a javaslat a háztartásban való közreműködésen túl a gyermeknevelést és az élettárs vállalkozásában végzett munkát is (ez utóbbi csak akkor számít közreműködésnek, ha nincs eltérő megállapodás, például külön díjazás, munkáltatói megállapodás). Továbbra is egyenlő arányúnak kell tekinteni a szerzésben való közreműködést, ha az nem állapítható meg, azonban a javaslat lehetőséget ad – az eddigi

bírói gyakorlattal ellentétesen, helyesen – a méltányosságból történő eltérő arány megállapításra. A részesedést elsősorban természetben kell kiszolgáltatni az élettárs számára.

4. A lakáshasználat szabályai

Hatályos jogunk nem tartalmaz rendelkezéseket az élettárs lakáshasználatára vonatkozóan. A javaslat az élettársi viszony megszűnése esetére speciálisan rendezi a lakáshasználat kérdését, ugyanis két részre bontja azt: a Család Jogi Könyvben helyezi el a szabályok egy részét, míg más részét, mely az életközösség valamely fél halálával történő megszűnésére vonatkozik, az Öröklési Jogi Könyvben rendezi.¹⁰²

A koncepció ebben az esetben is a szerződéses megállapodást (szintén közokiratba foglalva) részesíti előnyben a közösen használt lakás további használatáról az életközösség megszűnése esetére, melyet akár az élettársi jogviszony létrejöttkor, akár annak fennállása alatt megköthetnek a felek. Természetesen a felek az életközösség megszűnését követően is megállapodhatnak ebben a kérdésben, és csak ezek hiánya esetén kérhető a bírói úton történő rendezés.

Az élettársak közös jogcíme alapján használt lakás esetén a tovább használat kérdésének eldöntésében a bíróság mindazokat a megoldásokat alkalmazhatja, melyeket házastársak közös jogcíme alapján használt lakás esetében (így a lakás megosztása, vagy az egyikük feljogosítása a kizárólagos használatra). Mindenképpen köteles figyelembe venni a bíróság a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakásához fűződő jogait is, mely nem jelenti feltétlenül azt, hogy ebben a közösen használt lakásban kell számára biztosítani a lakhatást.¹⁰³

Hosszabb élettársi kapcsolat esetén – melynek ugyanazok a kritériumai, mint tartás esetén, leszámítva azt, hogy itt időtartamcsökkentésnek nincs helye – kivételesen a bíróság feljogosíthatja a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás további használatára is. Az ilyen lakás használatának rendezési módja elsődlegesen a használat megosztása. A lakás kizárólagos használatának megállapítására is lehetőséget biztosít a javaslat, első-

sorban a közös kiskorú gyermek(ek) érdekében, ám kizárólag olyan lakás esetében, mely felett az élettárs szabadon rendelkezhet (tulajdonjog, haszonélvezet), tehát bérleti jog esetén nincs rá lehetőség, illetve csak akkor, ha a gyermek lakhatása más módon nem biztosított (ez utóbbi kitétel szűken értelmezendő). A kizárólagos használatot meghatározott ideig, vagy meghatározott feltétel bekövetkeztéig is lehet biztosítani¹⁰⁴, mely méltányos megoldást jelent véleményem szerint a másik élettárral szemben.

A lakáshasználat rendezésekor figyelembevett körülmények megváltozása esetén bármelyik élettárs kérheti az újrendezést, ha a változatlan fenntartás lényeges jogos érdekét sérti mindazon esetekben, amikor (volt) házastársak között is lehetőség van erre.¹⁰⁵

5. Öröklési viszonyok

A kérdés kidolgozása az Öröklési Jogi Munkacsoport feladatkörébe tartozik, hiszen ezen vonatkozásai az élettársi kapcsolatnak az Öröklési Jogi Könyvben nyernek majd elhelyezést.

A munkacsoport álláspontja szerint 10-15 éves együttélés – mely az örökhagyó halálának pillanatában is fennállt – szükséges ahhoz, hogy az élettárs törvényesen örökölhessen haszonélvezeti jogot a leszármazók mellett, mellyel megelőzné a felmenő és oldalági örökösöket, természetesen az ági vagyon kivételével.¹⁰⁶ Véleményem szerint azonban regisztrált élettársi kapcsolat esetén ilyen hosszú időtartamra nem lenne szükség, a regisztrálást követő rövidebb idő elteltével – például 5 év, melyre azért van szükség, hogy ne éljenek vissza rosszhiszeműen a regisztrálással – válna az élettárs öröklésre jogosulttá. Természetesen a végintézkedésen alapuló öröklés, örökítés joga továbbra is megilleti az élettársakat.

A koncepció a lakáshasználat halál esetére való rendezése kérdésében szintén hosszabb élettársi viszonyt követel meg, melynek fennállása esetére a túlélő házastársat a közösen használt lakás és annak berendezési tárgyai tovább használatára jogosítja fel, ami abban az esetben azonban korlátozható, ha a túlélő házastársnak ugyanabban a helységben megfelelő lakása van.¹⁰⁷

A CSALÁDJOGI KODIFIKÁCIÓ JELENLEGI ÁLLÁSA

Az Igazságügy Minisztérium megbízásából létrehozott, a polgári törvénykönyv kodifikálását végző Szerkesztőbizottság, 2006. március 31-én kiadott javaslata, mely a készülő normaszöveget és annak indoklását tartalmazza lényegi pontokban tér el a korábbi, 2005. június 7-én megjelentetett állásfoglalásától.

Az egyik lényegi eltérés, hogy ezen javaslat a Harmadik könyvben helyezné el a családjogi részt, szemben a korábbi elképzeléssel, mely az Második könyvben képzelte el annak rendszerbeli helyét. Az új konstrukcióban 16 szakaszt kívánnak az élettársak vonatkozásában megalkotni. Ezen szakaszok, melyek a későbbiekben kifejtésre kerülnek, tételesen és konkretizálva, az élettársakkal kapcsolatos szinte minden életjelenséget kívánnak szabályozni a készülő Harmadik részben, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy az élettársak viszonyait családjogi kapcsolatnak tekinti. A javaslat azonban elkülöníti és megkülönbözteti az élettársakat a Negyedik részben a rokonságra vonatkozó szabályok esetén.

Az új javaslat is szembesült azzal a korábban már tárgyalt problémával, mely szerint át kell hidalni azon joghézagokat, mely az élettársi kapcsolatokhoz fűződő jogok bővítése és az ezzel párhuzamos, a házasság, család jogintézményéhez tapadó jogok gyengítése között állnak fenn. Az Unió szinte minden országában sikerült ezt az ellentmondást megszüntetni. Ezen országokban „a gyengébb fél” támogatásának igénye hozta létre ezeket a pozitív törekvéseket, ezzel az élettársi kapcsolatokban a hátrányosabb helyzetben lévő fél, így különösen kisebb keresettel rendelkező, a háztartásban és a közös gyermek nevelésében közreműködő jogi védelmét biztosítandó.

A 2006-os javaslat változásokat tartalmaz a jelenlegi szabályozáshoz és a 2003-as koncepcióhoz képest abban, hogy megköveteli az élettársaktól a kölcsönös együttműködést és azt, hogy egymást támogatni kötelesek. A jövőben bővíteni kívánja az élettársak jogait a kapcsolat megszűnése esetén is, így tervezi növelni vagyoni önállóságukat és egyúttal a vagyonszaporulat tekintetében a szerzésben való közreműködés arányos részét biztosítani az élettársak számára.

Az új javaslat a fakultatív nyilvántartást szorgalmazza, ezzel tényhelyzetnek tekintve az élettársi kapcsolatokat, mivel azok nem a bej-

eggyéssel jönnének létre és törléssel szűnnek meg, hanem a felek pusztá szándéka alapján.¹⁰⁸

A következőkben a javaslatot szeretném ismertetni, valamint észrevételeimet, megjegyzéseimet részletezni.

I. Általános rendelkezések

A javaslat alapján a III. rész I. címét az élettársakra vonatkozó általános rendelkezések tölténék be. Az általános rendelkezéseken belül az első szakasz az élettársi jogviszony meghatározása.

1. Az élettársi jogviszony¹⁰⁹

A polgári törvénykönyvben (685/A. §-a) „az élettársak két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy” meghatározáshoz a javaslat több bővítést tett. Az élettársi jogviszony fogalma konkrét — a társadalom szemében is nem tetszést kiváltó – rokonsági fokon történő együttélés tilalmát is magában foglalja a javaslat alapján. Ez a kitétel azonban csupán a tiltó körülmények családjogi rögzítését szolgálja, mivel ilyen párkapcsolatok egyébiránt már törvénysértők, mert a (Btk. 203.§) alapján vérfertőzést valósítanak meg. Látszólag ez szűkítést jelent a korábbi élettárs fogalomhoz képest, ám csupán csak egy erkölcsi tételt emeltek be a törvénybe. Megjegyzendő, hogy mind a különmeműek, mind az azonos neműek együttélését élettársi kapcsolatnak tekinti továbbra is a tervezet.

2. Az élettársi jogviszony létrejötte és megszűnése¹¹⁰

A javaslat az élettársi kapcsolat ténylegességéhez fűz joghatásokat. Tehát a 86.§ - ban foglaltak megvalósulása esetén az élettársai kapcsolat ipso iure jön létre és megszűnését a törvényben foglaltak fenn nem állásához köti a normaszöveg. A javaslat álláspontja, hogy nem nyilvántartásba vétel, vagy kölcsönös nyilatkozat tétel legyen az élettársi kapcsolat létrejöttének feltétele, hanem az életközösség megkezdése.

3. Az élettársi jogviszony nyilvántartás¹¹¹

A javaslat nem teszi kötelezővé az élettársi kapcsolatok regisztrálását, fakultatív jelleggel azonban lehetőséget biztosít azok

számára, akik a hivatalos nyilvántartásba vétel útján kívánják egymást élettársként elismerni.

A gyakorlatban előfordul, hogy egy személynek egy időben több élettársi kapcsolata is fennáll. A javaslat ennek azzal kíván gátat szabni, hogy nem teszi lehetővé egyazon személynek több nyilvántartásba vett és regisztrált élettársi kapcsolata legyen egy időben. Ezzel megakadályozva azt, hogy az ilyen jellegű kapcsolatokhoz ne járuljanak többszörösen jogok és kötelezettségek. Ezért amíg a korábbi nyilvántartásba vett élettársi kapcsolatot nem törlik, addig az újabb nem jegyezhető be. Ennek ellenére lehetséges az, hogy a bejegyzett és a nyilvántartásból nem törölt kapcsolat mellett akár több be nem jegyzett élettársi viszonyt tart fenn valaki.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a házassági életközösség a házastársak vagy egyikük egyidejű élettársi kapcsolatának fennállását kizárja.¹¹² A javaslat állásfoglalása szerint tehát nem csak a házasság fennállása zárja ki élettársi kapcsolat fenntartását, hanem egy másik, már nyilvántartásba vett kapcsolat, a házasság esetében a bontás kimondásáig, élettársak esetén a nyilvántartásból való törlésig. A normaszöveg tehát nem tesz különbséget, a fakultatív nyilvántartás miatt (elsődleges) nyilvántartott és (másodlagos) nem nyilvántartott élettársi kapcsolat között, és ez a norma diszkriminációmentességét szolgálja.

A már említett fakultatív nyilvántartás mellett az élettársak más közokiratban is tehetnek az élettársi kapcsolat fennállására jognyilatkozatot. Álláspontom szerint ez a több típusú közokirati mintára épülő rendszer azonban a gyakorlatban követhetetlen nyilvántartási zavart hoz létre. A közigazgatási jog területéről hatáskör-illetékességi problémák jelentkezhetnek. Hiszen milyen, a jogalkotó által kiadott norma írja elő, hogy az önkormányzat jegyzője által vezetett nyilvántartás, vagy a közjegyző előtt tett közokirat bír nagyobb bizonyító erővel a bíróság előtt például egy vagyonmegosztás esetében? Szerintem itt már nem érvényesül a javaslat diszkriminációmentessége.

Úgy gondolom, hogy a több élettársi viszonyt fenntartók esetében a nyilvántartási szempontokat is le kellene szögezni, főként vagyoni jogi szempontból – mivel ezt a javaslat pontosan rögzíteni kívánja -, mert ha az élettársakat, vagy akár a házastársakat

jogi személynek kell tekinteni, mint a társulási formák legkisebb alapegységeit, mint közösségeket. Ebből kifolyólag a társasági jog rendelkezései szerint egy anyagi hozzájárulás, egy betét csak egy társasági forma tőkéjeként szerepelhet. Ezt ezen kapcsolati formákra is alkalmazni és jogi formában a családjogban is rögzíteni kellene, hiszen például nagyobb egységekben gondolkodva senki sem alapíthat egyszerre kkt.-t vagy bt.-t egyazon vagyoni betét terhére.

Az élettársi kapcsolat nyilvántartását akár a közös, akár egyikük egyoldalú kérelmére is meg kell szüntetni, annak vizsgálata nélkül, hogy a kapcsolat valóban megszűnt-e vagy sem. A jegyzőnek azonban értesítési kötelessége van a másik élettárs felé. Ezen a ponton a közjegyző előtt tett közokiratban egymást élettársként elismerők kapcsolatának hivatalos megszűnését nem rendezi a javaslat. Véleményem szerint ezt az imént említett problémakört hatáskör, illetve illetékesség szempontjából kellene rendezni, tehát legmegfelelőbbnek azt tartanám, ha lenne nyilvántartott és nyilván nem tartott élettársi kapcsolat, de az álláspontom az, hogy ebbe a körbe a közjegyzőket nem kellene bevonni, a bürokratikus követhetetlenség elkerülése érdekében.

A Polgári Törvénykönyv Személyek Könyve részének szabályozása szerint a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozathoz törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Az élettársi kapcsolat bejegyzése, hasonlóan a házasságkötéshez, ahol a gyámhatóság engedélyére van szükség, nem kívánja meg a törvényes képviselő jóváhagyását. A gyámhatóság engedélyéhez kötését a 18 éven aluli élettársak esetében is be kellene vezetni, de természetesen csak a 16 év, mint alsó korhatár megtartásával, mivel nem kívánatos „gyermek párok” korlátozás nélküli és felelőtlen létrejötte. A gyámhatóság engedélye azért nem szükséges a javaslat alapján, mert a 16. életévét betöltött személy élettársi kapcsolatának létesítése nem vonja maga után a „nagykorúsító” hatályt, mint a házasság esetében. Ennek oka abban keresendő, hogy a jogalkotó mégis a házasság intézményét részesíti előnyben, így tehát ezen a ponton sem sikerült a javaslat diszkrimináció-mentesítése. Hiszen, ha belegondolunk, mivel „nagykorúbb” az a 17 éves személy, aki egy évig élt házasságban - majd házasságának felbontására került sor -, mint az a kortársa, aki élettársi kapcsolatban teszi ugyanezt. Úgy gondo-

lom, hogy ezt nem lehet csupán a jog eszközeivel szabályozni, hiszen itt a legnagyobb szerepe a „gyermek” szocializálódásának van.

Az élettársi kapcsolat, nyilvántartás esetén sem a bejegyzéssel jön létre, és nem annak törlésével szűnik meg. A bejegyzett és be nem jegyzett élettársi viszonyok jogkövetkezményei azonosak. „A nyilvántartás csak a bizonyítást könnyíti meg azáltal, hogy az ellenkező bizonyításig tanúsítja az élettársi kapcsolat fennállását, annak időtartamát, illetve megszűnését.”¹¹³ Ellentétes tény bizonyításáig minden hatóság köteles figyelembe venni a bejegyzést.

A javaslat alapján egy speciális regiszter útján kívánják a nyilvántartást megvalósítani, melyet a helyi önkormányzat jegyzője határozati formában, közös kérelemre hoz létre. A jegyző határozata közokiratnak minősül, de a bejegyzés nem lenne közhiteles, csupán a felek és szervek tekinthetnek bele, de nincs akadálya, hogy az élettársak maguk hozzák nyilvánosságra kapcsolatuk tényét. A hatáskörütközés itt is felmerül, hiszen nincsen olyan fórum, ahol a közjegyzők és a helyi jegyzők egyeztethetnék nyilvántartást az élettársi kapcsolatok tekintetében. Valamint meg kellene határozni, hogy ki minősül illetékes helyi jegyzőnek az, akinek hatásköri területén az élettársak élnek, vagy ahol az élettársak egyike legalább bejelentett tartózkodási hellyel rendelkezik. Ezt például a holland törvények az egyenműek házasságkötése esetére rögzített, és ezen rendelkezések csálnak számos homoszexuális német állampolgárt Hollandiába, ahol ingatlanokat is vásárolnak boldogságuk beteljesedése érdekében.¹¹⁴

4. Az élettársi jogviszony családjogi hatásai¹¹⁵

A javaslat ezen szakasza rögzíti az élettársi kapcsolat családjogi vonatkozásaival kapcsolatos jogi körülményeket a kapcsolat fennállása alatt és annak megszűnése esetére. Ez az együttműködési és az egymás iránt tanúsítandó szolidaritási, az egymás felé történő támogatási kötelezettség nagyon fontos pontja ennek a társadalmi együttélési formának és szabályozásának, hiszen mint a házasság esetében is nem csupán jogi alapokat alkotó szegmenseket, hanem az etikai és társadalmi elvárásokat is rögzíti.

Ez az etikai kitétel már korábban is érvényesült a magyar bírói gyakorlatban, így például „a kölcsönös támogatási kötelezettség magában foglalja a másik élettárs tartását, ápolását, gondozását, ellátását.”¹¹⁶ Ugyancsak alátámasztja az ez irányú törekvéseket a Zala Megyei Bíróság 2. Pf. 20 078/2000/27. sz. ítéletének indokolása, mely szerint „az élettársi kapcsolat nem egyszerűen nemi viszony, hanem annál lényegesen több, érzelmi és vagyoni közösség”¹¹⁷..., ami „feltételezi azt, hogy a felek egymást jóban-rosszban támogatják, vagyoni ügyeiket közösen intézik, keresetüket, jövedelmüket közösen használják fel.”¹¹⁸ Az élettárs, mint fogalom mellett ez a meghatározás lesz a jogterület ezen részének legfontosabb kitétele.

A 3:89§ (2) bekezdése állapítja meg, hogy a kapcsolat megszűnése esetén a felek milyen igénnyel fordulhatnak egymás felé. Így különösen élettársi tartásra, közös lakás használatára és vagyoni viszonyaik rendezésére vonatkozóan. A mai joggyakorlatban is számos példa van arra, hogy ezek az igények kielégítésre kerülnek, csak nem ilyen pontosan rögzített szabályozás alapján, ahogy azt már a 2005. évi javaslat is tartalmazza, melynek pontjait már a bírói gyakorlat is magáénak tudja.

II. Az élettársi tartás

A normaszöveg tervezet III. részének II. címe az élettársi tartás, melyet a jog egy teljesen új jogintézményként a rászoruló élettárs, a kapcsolat megszűnése utáni esetkörre fogja szabályozni. Az élettársi tartásra való jogosultság meghatározásával biztosítottá válik a hosszabb ideig fennálló kapcsolat megszűnése esetén a rászoruló élettárs jogi védettsége. Erre a védelemre a „gyengébb fél” érdekében azért van szükség, hiszen háztartási munka, a közös gyermek nevelése nem teszi lehetővé annak vagyon és kereset növekedését.

1. Az élettársi tartásra való jogosultság¹¹⁹

A javaslat a tartásra való jogosultságot a rászorultság tényéhez, a hosszabb idő (tíz év) meglétéhez (vagy egy év közös gyermek születése esetén) és érdemtelenység fenn nem állásához köti és ezek együttes fennállása esetén biztosít védelmet a „gyengébb félnek”.

A rászorultság megállapítása kizárólag a bíróság feladata és ez hosszas bizonyítások útján lehetséges, de legfőképp abban az eset-

ben, ha ez az eltartó élettárs megélhetését nagymértékben nem veszélyezteti. Az élettárs volt élettársával szemben, tartási igénnyel élhet, a kapcsolat megszűnését követő egy éven belül, ez az időtartam házastársak esetében öt év, melytől a bíróság különös méltánylást érdemlő esetben eltérhet.¹²⁰

A hosszabb idő megállapításánál, főként bizonyítási szempontból fontos szerep jut a jegyzők által vezetett nyilvántartásoknak, és ezzel mintegy rákényszeríti a javaslat az élettársi kapcsolatban élőket a bejegyzés megtételére, és azzal elveszíti fakultatív jellegét. A diszkrimináció-mentesítés itt is gyenge lábakon áll, mert megkülönbözteti – immáron sokadszor – a regisztrált és nem regisztrált kapcsolatokat. A kapcsolat megszakadása esetén, ennek időtartamát be kell számolni a kapcsolat idejébe. A tíz éves időkorlát különösen méltányolható esetben rövidebb is lehet, ám a közös gyermek esetében az egy év nem léphető át a bírósági gyakorlatban.¹²¹

Az élettársi kapcsolatból született gyermek esetében megállapítható egy év tekintetében is a regisztráció megléte lesz az egyetlen bizonyító erővel bíró körülmény. Fontos kitétel, hogy a javaslat leszögezi, hogy a közös gyermeknek nem szükséges az élettársi kapcsolat fennállása alatt születnie, csupán az szükséges, hogy a szülők későbbi vagy korábbi élettársak legyenek.

2. A tartásra való érdemtelenség¹²²

Az élettárs tartásra való érdemtelensége azonos feltételek alapján állapítandó meg, mint a házastársak esetében. Az érdemtelenség megállapítása az „erősebb fél” védelmét szolgálja, hiszen attól lehet tartást kérni, aki ezt teljesíteni tudja. Erre a körülményre természetesen minden megszűnt élettársi kapcsolatban hivatkoznak a felek, így ennek megállapítását egy nagyon hosszas és bonyolult bizonyítási folyamat előzi meg.

3. A tartási képesség

„Nem köteles volt élettársát eltartani, aki ezáltal saját szükségességét, illetve gyermekének tartását veszélyeztetné.”¹²³

4. A tartás sorrendje az élettárs és a házastárs között

„A tartásra a volt élettárs a különélő házastárssal és a volt házastárssal egy sorban jogosult.”¹²⁴

5. A rokontartás szabályainak alkalmazása

„A tartás mértékére, szolgáltatásának módjára és időtartamára valamint ezek megváltoztatására, a tartási igény visszamenőleges érvényesítésére, továbbá a tartáshoz való jog megszűnésére és a tartás megszüntetésére a rokontartás közös szabályait kell megfelelően alkalmazni azzal, hogy az élettársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt.”¹²⁵

A rokontartás szabályait teljes körben kell alkalmazni az élettársakra is, de ezen szakasz alól kivételt képez, ha az élettárs tartásra való jogosultsága újabb házasságkötéssel vagy újabb élettársi kapcsolat létesítésével megszűnik, ez a rendelkezés a házastársakra vonatkozó szabályozásból köszön vissza.

III. Az élettársak vagyoni viszonyai

A III. rész II. címe lesz a vagyoni viszonyokra vonatkozó szabályozás. Az élettársak vagyoni viszonyinak rendezésével kapcsolatban a Csjt. szinte semmit, a Ptk. pedig csupán annyit taglal, hogy az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük alapján szereznek közös tulajdont. Ha az arány nem állapítható meg, akkor azt azonos mértékben kell megosztani. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít, mely a „gyengébb fél” védelmét szolgálja.¹²⁶ A javaslat a gyakorlatban ezeket a szűk kereteket szeretné bővíteni.

1. Az élettársi vagyoni jogi szerződés¹²⁷

A házassági szerződés mellé, új szerződési típusként jelenik meg az élettársi vagyoni jogi szerződés, ám a korábbiakban sem volt tiltott, hogy az élettársak a vagyoni viszonyaikat szerződésben rendezzék. Az élettársak a szerződés tartalmát szabadon választhatják meg, általuk választott tartalommal köthetik meg, melyet közokiratba kell foglalni. A javaslat a hitelezők, illetve más harmadik személyek

védelve érdekében az élettársi vagyoni szerződések országos nyilvántartásba történő bejegyzését szorgalmazza és az adatfelhasználás tekintetében a házassági vagyoni szerződésre vonatkozó szabályokat kívánja alkalmazni.

2. Élettársak közti törvényes vagyoni rendszer¹²⁸

(1) A Ptk. az 1977. évi IV. törvény módosítását megelőzően nem tartalmazott rendelkezéseket az élettársak vagyoni viszonyaival kapcsolatban. A Legfelsőbb Bíróság speciális vagyontársaságként tekintette az élettársi vagyontársaságokra. A Ptk. 578/G. § (1) pedig csupán a közös vagyonszerzésről rendelkezik. A bírói gyakorlat az élettársi kapcsolat alatt kialakult vagyonszaporulatra tekintettel ismeri el a közreműködés arányában a közös tulajdon létrejöttét. Ezt erősíti a Legfelsőbb Bíróság 531. sz. Elvi Határozata, mely szerint az élettárs nem köteles helytállni a másik élettárs kötelezettségeiért. Úgy gondolom, hogy legalább a regisztrált élettársi kapcsolatok esetében osztozniuk kellene az egyik élettárs kötelezettségében is nem csupán a javakban és jogosultságokban, ezt a javaslat 3:89. § (1) kölcsönös együttműködési és támogatási kötelezettségének előírására alapozom, melyre mintegy maga ellen szólva a javaslat is hivatkozik. A vagyonszaporulathoz nem tartozik hozzá a különvagyonnak minősülő vagyon, mint a házastársak esetében, a különvagyont pedig az arra hivatkozó élettársnak kell bizonyítania.

(2) Az élettársat a közreműködés arányában illeti meg a vagyon része, melybe be kell számítani a háztartásban, gyermeknevelésben, élettárs vállalkozásában végzett tevékenységeket, ahogy azt a korábbiakban is.

(3) A közreműködés arányában történő részesedés esetében bíróság mérlegelhet a bizonyítás során, ha az valamely félre méltánytalan érdeksérelemmel járna.

(4) A vagyonszaporulatot a kiadási eljáráskor elsősorban természetben kell kiadni, majd a felek egyező akarata alapján lehet azt pénzben megosztani.

IV. AZ ÉLETTÁRSÁK LAKÁSHASZNÁLATÁNAK RENDEZÉSE

Ha az élettársával tulajdonostársi, bérlőtársi minőségében közösen használja a lakást a másik fél, akkor nem élvez védelmet a

kapcsolat megszűnésekor a jelenleg alkalmazandó jog alapján. Amennyiben viszont csak szívességi lakáshasználó, akkor köteles a lakást elhagyni. Az élettársak lakáshasználati szabályai nagyrészt azonosak a házastársakéval. Itt is elsődleges szempont a közös gyermek lakáshasználatának védelme.

1. A lakáshasználat szerződéses rendezése

„Az élettársak az élettársi jogviszony létrejöttékor vagy annak fennállása alatt a közösen használt lakás további használatát az életközösség megszűnése esetére szerződéssel rendezhetik. A szerződés érvényességéhez annak közokiratba foglalása szükséges.”¹²⁹

A jogi tisztázottság érdekében az élettársaknak, akár a házastársaknak lehetőségük van lakáshasználatukat közokiratban szerződéssel rögzíteni, melynek tartalmát szabadon határozhatják meg. A bíróság, még a közös gyermekre tekintettel sem térhet el a szerződésben foglaltaktól.

2. A lakáshasználat bírói rendezése

„A 97. § szerinti szerződés vagy az életközösség megszűnése után kötött egyéb megállapodás hiányában az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs kérheti a bíróságtól az élettársak által közösen használt lakás további használatának rendezését.”¹³⁰

*3. Az élettársak közös jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése*¹³¹

Bármelyik fél kérheti a bíróságtól a lakáshasználat rendezését, mely nagy szabadságot ad a „gyengébb fél” számára ezen a téren is.

A bíróság olyan megoldást kell válasszon, amely a legmegfelelőbb a közös gyermek szempontjából. A lakásból távozó élettársat pénzbeli térítés illeti meg a lakáshasználat ellenértéke fejében. Látható, hogy ezek a szabályozások nagymértékben hasonlítanak a házastársak lakáshasználatára vonatkozó rendelkezésekre.

4. Az élettárs feljogosítása a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatára¹³²

A bíróság feljogosíthatja a volt élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakásban való tovább lakásra a másik felet, ha kapcsolatuk a szabályozásban rögzített hosszabb ideig állt fenn. A bíróság ezen tíz év alól nem tehet engedményt, mint a tartás esetében. Látható, hogy a javaslat itt is preferálja a regisztrált kapcsolatokat, a nem regisztráltak hátrányára, hiszen a tíz év meglete ebben az esetben óriási, az egész hátralévő életet meghatározó kérdést képes tisztázni.

Abban az esetben, ha a volt élettárs kizárólagos használatában van, akkor a gyengébb helyzetben lévő élettárs elsősorban használat megosztásra számíthat, vagy a közös kiskorú gyermekre tekintettel kizárólagos használatot kaphat feltéve, hogy az erősebb helyzetben lévő fél szabadon rendelkezik (tulajdoni jog, haszonélvezeti jog) a lakás felett, a bérleti jog esetében erre nincs lehetőség.

A házastársakéval azonos kitűzés a megfelelő cserelakás biztosítása.

Nem indokolja a volt élettárs tulajdoni és bérleti jogainak korlátozását, ha a jogosult élettársnak beköltözhető ingatlana van, ebben az esetben is a közös kiskorú gyermek érdekeit kell figyelembe venni.

5. A lakáshasználat újrendezése

„A lakáshasználat rendezésekor figyelembe vett körülmények megváltozása (például a kiskorú gyermek nagykorúvá válása, elköltözése, a volt élettársak életkörülményeinek, anyagi helyzetének módosulása) esetén bármelyik élettárs kérheti a lakáshasználat újrendezését, ha a használat módjának változatlan fenntartása lényeges jogos érdekét sérti...”¹³³ Ez a szakasz a lakás-bérleti szabályokra is kitér, ám ezt a kérdést speciális jogszabályok hivatottak rendezni.

V. Összegzés

Álláspontom szerint a javaslat áll legközelebb a társadalmi elvárásokhoz és a jogdogmatikai szempontokhoz, napjaink életviszonyainak leginkább megfelelő jogalkotási tervezetként. A

Javaslatlalt szembeni kritikai észrevételeim csupán az általam diszkriminatívnek tartott rendelkezéseket érintik, így például a nem regisztrált élettársi kapcsolatok hátrányos helyzetét, valamint a hatásköri, illetve illetékességi szempontokat. Összességében azonban megfelelőnek tartom a tervezetet, tanulmányozva, figyelembe véve más szerzők álláspontját is, valamint a külföldi példákat, joggyakorlatot.

Reményeim szerint, hamarosan hatályba lép majd az élettársak érdekeit védő szabályozás, megszüntetve ezzel a jelenlegi szabályozás hiányosságaiból adódó méltánytalan helyzetet.

Utószó

Dolgozatom sorai között korábban már többször állást foglaltam az élettársi jogviszony lehetséges rendezési elveivel kapcsolatban, ezért egyfajta értékközpontú szemléletmódot is szeretnék tolmácsolni.

A magánjognak, így azon belül a családi és polgári jognak egyaránt követnie kell a társadalmi fejlődést és változásokat, melyekhez a jogi szabályozást is igazítani kell. Ahogy a római jogi állapotoktól napjainkig, sőt a jövőbeni szabályozási lehetőségekig nyomon követtem ennek a jogintézménynek az alakulását, láthatam, hogy egyidős az emberiséggel, s amíg az emberek párkapcsolatban élnek, addig fenn is fog állni. Ezért érzem úgy, hogy érdemes és szükséges is a jelenlegi viszonyokhoz illesztve szabályozni az élettársi kapcsolatok helyzetét.

Az élettársi kapcsolatok ilyenén alakulása esetén sem lehet, a házasság intézményével egyenrangú és azzal azonos jogintézményként kezelni. A családalapítás elsődleges intézményesülését a házasságban látom, mivel egyrészt megfelelő védelmet nyújt a családok számára, másrészt ez jeleni klasszikusan a társadalmilag elismert együttélések alapját. Ám az élettársi viszonyok rendezetlensége sem engedhető meg, mivel mindenkit megillet a választás joga, ezért az az elvárás, hogy a jog ezt az életviszonyt is megfelelően szabályozza, és ha ez a jogviszony nem nyújt kellő védelmet az ezt választóknak, az már önrendelkezési jogukat is sértené.

Ezért megfelelőnek tartom a Polgári jogi kodifikáció jelenlegi állása szerinti szabályozást, mely széleskörű jogosultságokat biztosít az élettársak számára azáltal, hogy hasonló, de a házassággal mégsem azonos szabályokat teremtet. Remélhetőleg a tervezet hamarosan hatályba is lép, ezzel rendezve a számos élettársi kapcsolatban élő pár vagyoni és egyéb viszonyait.

IRODALOMJEGYZÉK

Csiky Ottó – Filó Erika: Magyar családjog. Hugorac, Budapest, 2004.

Csűri Éva Katalin: Házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002

Hegedűs Andrea: Családi jog. Kis-Ker Bt., Szeged, 2004. 42.o.

Jogi lexikon. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000. 253. o.

Kelet-Európa új alkotmányai. JATE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék, Szeged, 1997

Molnár Imre – Jakab Éva: Római jog. Diligens Bt., Szeged, 2001. 157. o.

Tóth Aladárné: A családjog kézikönyve, hvgorac, Budapest 2002, I-II. kötet. Szerkesztő: Dr. Kőrös András

Besenyey Lajos: Az élettársi viszonyról. In.: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2000.

Bencze Lászlóné: Az élettársak vagyonszerzése a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. In.: Családi Jog. 2004. szeptember, II. évf. 3. szám

Izsóné dr. Ács Alexandra: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi jogkövetkezményeinek összehasonlítása. In.: Családi Jog, 2005. december, III. évf., 4.szám,

Kiss Erika: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, különös tekintettel a családi jogi törvényre. Magyar Jog, 2002/10. szám

Kőrös András: A családjog jövője. „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. Rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata. In.: Családi Jog. 2005. június, III.évf. 2.szám

Sereg András: A jog mostohagyermeké. Népszabadság, 2005. március 1.

Sopovné Dr. Bachmann Katalin: Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. Magyar Jog 2003/1.

Tóth Ádám: Az élettársak jogainak bővítéséről. In.: Családi Jog 2003. szeptember, I. évfolyam 2. szám

Tóthné Dr. Fábián Eszter: Az élettársi Kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. In.: Magyar Jog 1977.

Csernák Józsekné – Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Élettársi kapcsolatok Magyarországon. Budapest 1992/5, Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései

Szűcs Zoltán: Az élettársi kapcsolatokban élő családok társadalmi-demográfiai jellemzői, Budapest 1996/1 KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései

Kiss Éva: Az új polgári törvénykönyv koncepciója (Különös tekintettel a családjogi törvényre) Magyar jog 2002.10.szám

Röthel Anne: Azonos neműek házassága és a közrend, Magyar jog, 2003/7. szám

Kovács Virág: A szexuális irányultság, mint a diszkrimináció egyik fajtája, és annak jogi értékelése a magyar és uniós joggyakorlatban, Magyar Jog 2003/8. szám

FELHASZNÁLT INTERNETES OLDALAK:

Farkas Lilla: Szép szavak: a melegek jogai és a III. Köztársaság
<http://www.helsinki.hu/docs/Sz%E9p%20szavak.pdf>

Kárpáti József: A regisztrált élettársi kapcsolat az új Ptk. koncepciójában. In.:

Fundamentum, 2005/2. szám

<http://157.181.181.13/dokuk/05-02-05.pdf>

Mark Bell: A család, az élettárs és a gyermek az Európai Unióban. Az ILGA-EUROPE politikai tanulmánya, 2003. április
<http://www.hatter.hu/ILGAcsaladjogi2003.htm>

Mark Bell: A Santini-jelentés

<http://www.hatter.hu/ilgae2003033.htm>

Morvai Krisztina: Család, állam, előítélet

<http://www.lelkiismeret88.hu/abdontes.htm>

S. Molnár Edit: Élettársi együttélések – tények és vélemények.

<http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a504.pdf>

Toldi Judit: Az élettársi kapcsolat értékelése a német alkotmányban

<http://www.ajk.elte.hu/TudomanyosProfil/Kiadvanyok/elektronikus/themis/Themis%20-%202004.%20December.pdf>

Toldi Judit: Az élettársak szülői státusza a német jogban

<http://jesz.ajk.elte.hu/toldi23.html>

Tóth Olga: Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban

<http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/totholga97-2.html>

Az új Ptk. koncepciója

http://www.im.hu/download/az_uj_ptk_koncepcioja.pdf/az_uj_ptk_koncepcioja.pdf

http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf

<http://www.mkogy.hu/irom37/16349/16349.pdf>

http://www.lakaskultura.hu/new/index.php?apps=cikk&cikk=1900https://www.khb.hu/portal/page?_pageid=243,458566&_dad=portal&_schema=PORTAL

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=995H0014.AB>

<http://www.mtv.hu/nyomtatras.php?id=23868>

<http://www.mtv.hu/nyomtatras.php?id=23868>

<http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>

<http://www.magyarorszag.hu/ugyintezo/ugyleirasok/csalad/elet-tars>

<http://www.amiotthonunk.hu/cgi-bin/journal.exe?type=3&ID=1021>

<http://www.ett.hu/lapok/jogszabaly/humreprod/egugytorv.htm>

<http://www.ingatlanos.info/modules.php?name=News&file=article&sid=214>

<http://www.csaladinet.hu/?module=news&target=article&type=mindenkinek&category=44&id=1576>

<http://www.nepinfo.hu/doc.php?doc=NDE5>

<http://www.delmagyar.hu/cikkonly.php?action=nyomtat&cid=117112>

<http://www.nol.hu/cikk/353622/>

<http://157.181.181.13/dokuk/99-4-10.PDF>

<http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=RIPORT0524>

http://www.szexinfo.hu/upload/novedelem/document/ledzenyi_matyasne_palyazat.htm

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK:

1951. évi 30. tvr. a dolgozók egységes társadalombiztosítási nyugdíjáról
1952. évi IV. tv. a házasságról, a családról és a gyámságról
1959. évi IV. tv. a Polgári Törvénykönyv
1978. évi IV. tv - Büntető Törvénykönyv
1992. évi XXII. tv. – a munka törvénykönyvéről
1997. évi LXXX. tv. – a társadalombiztosítás ellátásairól 16.§
1997. évi LXXXI. tv. – a társadalombiztosítási nyugellátásról 4.§
1997. évi CLIV. tv. az egészségügyről
1998. évi XIX. tv. – A büntetőeljárásról 51.§

4/2005. (I.12.) Korm. rendelet a Fészekrakó program keretében állami készfizető kezességvállalás mellett nyújtható hitelekéről (illetve ennek módosítására kiadott 32/2005. (II.15.) Korm. rendelet)

14/1995. (III. 13.) AB határozat

PK 94. számú állásfoglalás

LB Pfv. II. 20 759/1993/4.

LB Pfv. II. 21 375/1999.

Pf. II. 20 035/1990/4.

LB Pf. II. 25 137/2000/5.

FPK 1996/57.

EBH2000. 366

EBH2001. 531

BH2001.596

BH1988. 184.

BH1984.449.

BH1981.189.

BH1996/5/258.
BH 1994.252.
BH1996.258.
BH 1999/11/498.
BH1982.374.
BH1990.157.
BH2004.280.
BH1977.283.
BH2002.310.
BH2002.268.
BH2002/7/268.

BH2004/7/280.
BH1993. 502
BH2004.280
BH2002. 310
BH2002. 268
BH2002. 229
BH2001. 280
BH2000. 301
BH1999. 113.
BH1999. 111.
BH1998. 403.
BH1997. 24.
BH1984. 498.
BH1984. 449.
BH1984. 22.

JEGYZETEK

- 1 Dr. Tóth Ádám: Az élettársak jogainak bővítéséről. In.: Családi Jog 2003. szeptember, I. évfolyam 2. szám (A továbbiakban: Tóth Ádám) 16. o.
- 2 Molnár Imre – Jakab Éva: Római jog. Diligens Bt., Szeged, 2001. 157. o.
- 3 Tóth Ádám 16. o.
- 4 Tóth Ádám 16. o.
- 5 Jogi lexikon. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000. 253. o.
- 6 Tóthné Dr. Fábián Eszter: Az élettársi Kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. In.: Magyar Jog 1977. 701. o. (A továbbiakban: Tóthné)
- 7 Tóthné
- 8 1959. évi IV. tv. a Polgári Törvénykönyv (A továbbiakban: Ptk.)
- 9 PK 94. számú állásfoglalás
- 10 Tóthné 701. o.
- 11 1952. évi IV. tv. a házasságról, a családról és a gyámságról (A továbbiakban: Csjt.)
- 12 Tóthné 705. o.
- 13 1951. évi 30. tvr. a dolgozók egységes társadalombiztosítási nyugdíjáról
- 14 Tóthné 705. o.
- 15 Szűcs 10. o.
- 16 Szűcs 13. o.
- 17 Szűcs 14. o.
- 18 Szűcs 14. o.
- 19 Szűcs 26. o.
- 20 Csernák: 25. o.
- 21 Csernák Józsefné - Pongrácz Tiborné - S. Molnár Edit: Élettársi kapcsolatok Magyarországon, Budapest 1992/5, 25.o. Továbbiakban: Csernák
- 22 Ptk. 685.§ b) pont
- 23 Például a Büntető Törvénykönyv nem tesz különbséget a közeli hozzátartozók, és egyéb hozzátartozók között, az élettársakat is hozzátartozónak tekinti
- 24 Ptk. 685/A. §
- 25 14/1995. (III. 13.) AB határozat
- 26 Dr. Bencze Lászlóné: Az élettársak vagyonszerzése a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. In.: Családi Jog. 2004. szeptember, II. évf. 3. szám (A továbbiakban: Bencze), 25. o.
- 27 Prof. Dr. Besenyei Lajos: Az élettársi viszonyról. In.: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2000. (A továbbiakban: Besenyei), 29. o.
- 28 Besenyei 29. o.
- 29 LB Pfv. II. 20 759/1993/4.
- 30 Besenyei 29. o.
- 31 BH 1988. 184.
- 32 LB Pfv. II. 21 375/1999.
- 33 Pf. II. 20 035/1990/4.
- 34 BH 2001.596

- 35 Csúri Éva Katalin: A Házassági vagyonjog gyakorlati kérdései. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002., 34. o. (A továbbiakban: Csúri)
- 36 Ptk. 578/G. § (1)
- 37 Tóth Aladárné: A családjog kézikönyve, 2. kötet. (A továbbiakban: Tóth A.), 699. o. és Csúri 36. o.
- 38 Ptk. 116.§ (1)
- 39 Tóth A. 699. o.
- 40 BH 1984.449.
- 41 Csúri 37. o.
- 42 Tóth A. 700. o.
- 43 Tóth A. 699. o.
- 44 BH 1981.189.
- 45 BH 1996/5/258.
- 46 Tóth A. 701. o.
- 47 BH 1994.252.
- 48 BH 1996.258.
- 49 Csúri 37. o.
- 50 LB Pf. II. 25 137/2000/5.
- 51 BH 1999/11/498.
- 52 Tóth Ádám 13. o.
- 53 Tóth Ádám 13. o.
- 54 S. Molnár Edit: Élettársi együttélések – tények és vélemények. 69. o.
www.tarki.hu
- 55 Sereg András: A jog mostohagyermeké. Népszabadság, 2005. március 1.
- 56 Tóth Ádám 14. o.
- 57 Hegedűs Andrea: Családi jog. Kis-Ker Bt., Szeged, 2004. 42.o. (A továbbiakban: Hegedűs)
- 58 Például a Fészekrakó program keretében állami készfizető kezességvállalás mellett nyújtható hitelek (a 4/2005. (I.12.) Korm. rendelet, illetve ennek módosítására kiadott 32/2005. (II.15.) Korm. rendelet alapján)
- 59 Izsóné dr. Ács Alexandra: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi jogkövetkezményeinek összehasonlítása. In.: Családi Jog, 2005. december, III. évf., 4.szám, 22. o. (A továbbiakban: Izsóné)
- 60 Izsóné 24. o.
BH 1982.374.
- 61 Tóth Ádám 12. o.
- 62 BH1990.157.
- 63 BH2004.280.
- 64 BH1977.283.
- 65 Tóth Ádám 12. o.
- 66 Hegedűs 134. o.
- 67 Izsóné 26. o.
- 68 BH2002.310.
- 69 Izsóné 26. o.
- 70 BH2002.268.

- 71 Dr. Sopovné Dr. Bachmann Katalin: Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. Magyar Jog 2003/1. 31. o. (A továbbiakban: Sopovné)
- 72 1997. évi CLIV. tv. az egészségügyről, 167. § (1) Reprodukciós eljárás házastársi vagy különneműek közötti élettársi kapcsolatban álló személyeknél végezhető el, amennyiben bármely félnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat. Élettársak esetén reprodukciós eljárás csak abban az esetben végezhető, amennyiben az élettársak egyike sem áll házastársi kapcsolatban.
- 73 Izsóné 27. o.
- 74 1997. évi LXXX. tv. - a társadalombiztosítás ellátásairól 16.§ és a 1997. évi LXXXI. tv. - a társadalombiztosítási nyugellátásról 4.§
- 75 1978. évi IV. tv - Büntető Törvénykönyv és a 1998. évi XIX. tv. – A büntetőeljárásról 51.§
- 76 1998. évi XIX. törvény A büntetőeljárásról
- 77 1992. évi XXII. tv. – a munka törvénykönyvéről, 140.§
- 78 Besenyei 35. o.
- 79 Mark Bell: A család, az élettárs és a gyermek az Európai Unióban. Az ILGA-EUROPE politikai tanulmánya, 2003. április
<http://www.hatter.hu/ILGAcsaladjogi2003.htm>, 3. o. (A továbbiakban: Bell)
- 80 Tóth Ádám 16. o.
- 81 Bell 5. o.
- 82 Bell 4. o.
- 83 Tóth Ádám 15. o.
- 84 Bell 4. o.
- 85 Bell 5. o.
- 86 Bell 6. o.
- 87 Tóth Ádám 16. o.
- 88 Mark Bell: A Santini-jelentés www.hatter.hu
- 89 Mark Bell: A Santini-jelentés
- 90 Dr. Kőrös András: A családjog jövője. „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. Rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata. In.: Családi Jog. 2005. június, III.évf. 2.szám, 1. o. (A továbbiakban: Kőrös)
- 91 Polgári Törvénykönyv, Harmadik Könyv, Családjog, Letölthető:
http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf (A továbbiakban: Harmadik könyv)
- 92 Dr. Kiss Éva: Az új polgári törvénykönyv koncepciója (Különös tekintettel a családjogi törvényre) Magyar jog 2002.10.szám 601.o.
- 93 Kárpáti József: A regisztrált élettársi kapcsolat az új Ptk. koncepciójában. In.: Fundamentum, 2005/2.szám 85. o. (A továbbiakban: Kárpáti)
<http://157.181.181.13/dokuk/05-02-05.pdf>
- 94 Tóth Ádám 17. o.
- 95 Tóth Ádám 18. o.
- 96 BH2002/7/268.
BH2004/7/280.
- 97 Csjt. 24.§

99 Hasonlóan szabályozza a hatályos Csjt. 32.§ (3) bekezdése a házastársak tartását
99 Ezzel szemben a hatályos Csjt. szerint házastársak esetén ez az idő 5 év

100 Kőrös 7., 9. o.

101 Kőrös 7. o.

102 Kőrös 8. o.

103 Kőrös 9. o.

104 Kőrös 10. o.

105 Kőrös 10. o.

Jelen fejezet eddig tárgyalta részeihez a Javaslat szövegét szintén Kőrös András
idézett tanulmányából használtam fel.

106 Tóth Ádám 16. o.

107 Tóth Ádám 16-17. o.

108 http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf

A továbbiakban: Harmadik könyv 126.o.

109 Harmadik könyv 128.o. 3: 86. §

110 Harmadik könyv 129. o. 3: 87. §

111 Harmadik könyv 130.o. 3: 88. §

112 LB Ofv.II.21 375/1999., Pfv.II.25 710/2002, BH 2004/12. sz. 504

113 Harmadik könyv 132.o.

114 Magyar jog, 2003.7.szám, Dr.Röthel Anne: Azonos neműek házassága és a
közrend 434.o.

115 Harmadik könyv 132.o. 3:89. §

116 Harmadik könyv 133. o.

Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában erre utaló döntései BH 2002/7. sz. 268.,
2004/7. sz. 280. sz.

117 Zala Megyei Bíróság 2. Pf. 20 078/2000/27. sz. ítéletének indoklása

118 Zala Megyei Bíróság 2. Pf. 20 078/2000/27. sz. ítéletének indoklása

119 Harmadik könyv 134. o. 3:90. §

120 Harmadik könyv 135.o.

121 Harmadik könyv 135.o.

122 Harmadik könyv 135. o. 3:91. §

123 Harmadik könyv 135. o. 3:92. §

124 Harmadik könyv 136.o. 3: 93. §

125 Harmadik könyv 136.o. 3: 94. §

126 Ptk 578/G. § (1)

127 Harmadik könyv 137.o. 3:95. §

128 Harmadik könyv 138.o. 3:96. §

129 Harmadik könyv 141.o. 3: 97. §

130 Harmadik könyv 141.o. 3: 98. §

131 Harmadik könyv 141.o. 3: 99. §

132 Harmadik könyv 142.o. 3: 100. §

133 Harmadik könyv 144.o